

”Vi er sammenhengen”

Hvordan opplever barn og unge skiftet mellom sine to hjem når de har delt bosted?

**Vårinn Sollied
29.mai 2015**

**Veileder: Halvor de Flon
Masteroppgave i familierapi og systemisk praksis
MAfam 2011-2
Diakonhjemmet Høgskole, Oslo
Institutt for sosialt arbeid og familierapi**

21973 ord

Forord

Denne masteroppgaven er en del av Masterstudiet i familierapi og systemisk praksis ved Diakonhjemmets høyskole i Oslo. Arbeidet med oppgaven ble påbegynt høsten 2013 og avsluttet i mai 2015. Mange barn har i årenes løp snakket med meg om hvordan det er å flytte mellom sine to hjem, og disse har gitt meg ideen til temaet. Takk til de fire ungdommene som brukte av sin tid og delte sine erfaringer med meg.

Det har vært av stor betydning for meg at Finnmarkssykehuset og nærmeste leder Mads Eriksen har støttet meg økonomisk og med permisjoner slik at jeg kunne bruke tid på dette. Takk også til gode kollegaer som aldri har gitt uttrykk for at det ble en merbelastning for dem.

Takk til Diakonhjemmet Høyskole som opprettet et ekstra masterkull for oss som trodde mastertoget var gått, og takk til kullansvarlig Siv Myhra, som har bidratt med begeistring og tilrettelagt for kunnskap og gode forelesninger.

Takk til min veileder Halvor de Flon, som alltid har hatt tid og gitt gode tilbakemeldinger når det har vært vanskelig å se klart.

Takk til Ragna Rein Gustavsen for uvurderlig Mac-kompetanse og takk til min gode BUP-kollega Liv-Reidun Haldorsen for lesing og kommentarer.

Takk til storesøster Sylvie Sollied for konkret akademisk kompetanse og korrigeringer i slutfasen.

Aller mest takk til Per Møller, som har orket å dele hus med meg, permer, bøker og artikler i alle rom. Takk også for lesing og atter lesing, og nødvendig gjennomgang og oppretting av litteraturlisten. Og takk til jentene våre, Sunniva og Anna, som har heiet på meg fra Trondheim og Oslo.

Nå er en spennende periode over, det har vært lærerikt og nyttig. Møter med barn og foreldre blir aldri det samme igjen.

Alta 26.mai 2015

Vårinn Sollied

Sammendrag

I denne oppgaven skriver jeg om barns erfaringer med delt bosted, som er en økende bostedsform for barn som opplever at foreldrene går fra hverandre. Møter med barn og ungdom i min arbeidshverdag har gjort meg nysgjerrig på skiftet mellom de to bostedene, og hvordan de skaper sammenheng i livene sine når de bor i to hjem. Hensikten med studien er utforske hvordan barn og ungdom opplever samlivsbrudd, for så å implisere dette perspektivet i samtaler mellom fagfolk, foreldre og barn.

For å belyse fenomenet teoretisk bruker jeg systemteori med et spesielt fokus på sosialkonstruksjonisme, og supplerer dette med forskning på samlivsbrudd generelt og delt omsorg spesielt. Antonovskys mestringsteori er sentral i analyse materialet.

Studien har en kvalitativ forskningstilnærming med en hermeneutisk-fenomenologisk grunnforståelse. Analyseverktøyet er Interpretative Phenomenological Analysis (IPA), og fire semistrukturerte intervju ble grunnlaget for kategorisering av empiri, som etterpå ble fortolket og drøftet opp mot relevant teori.

Mine intervjupersoner er mellom 19 og 25 år, og de har i snitt 11 års erfaring med å bo i to hjem. Viktige funn i studien er ungdommenes opptatthet av at familietradisjonene opprettholdes etter samlivsbruddet, ønsket om å bli betraktet som normal familie og betydningen av søsken. Det kommer også fram at deres ekstra arbeidsinnsats i familiens relasjonsarbeid, ikke er tematisert. De opplever heller ikke å få anerkjennelse for den ekstra innsatsen de investerer i å vedlikeholde familierelasjonene.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	5
1.1	Oppgavens oppbygging	5
1.2	Faglig ståsted og valg av tema	6
1.3	Min forforståelse	7
1.4	Presentasjon av problemstilling	7
1.5	Begrepsavklaringer	9
1.6	Forskningstemaets kontekst	10
1.6.1	Delt bosted	10
1.6.2	Statistikk	11
1.6.3	Lovgrunnlag	12
2	Teori	15
2.3	Forskning og teori	18
2.3.1	Forskning på samlivsbrudd og delt omsorg	18
2.3.2	Familieteori	23
2.3.3	Det salutogene perspektiv	25
2.3.4	Medias innflytelse	28
3	Metode	31
3.1	Vitenskapsteoretisk landskap	31
3.2	IPA	32
3.2.1	Fenomenologi	33
3.2.2	Ideografi	34
3.2.3	Hermeneutikk	35
3.3	Datainnsamling	36
3.3.1	Intervjuguiden	36
3.3.2	Utvalgsprosessen	37
3.3.3	Intervjuene	38
3.3.4	Utvalgets størrelse	40
3.4	Kategoriseringsprosessen	40
3.5	Forskningsetikk	43
3.6	Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet	44
3.6.1	Troverdighet	44
3.6.2	Bekreftbarhet	45
3.6.3	Overførbarhet	46
4	Presentasjon av funn og analyse	47
4.1	Presentasjon av intervjupersonene	47
4.2	Drøfting av funn	47
4.3	Taushet	50
4.3.1	Taushet i forbindelse med samlivsbruddet	50
4.3.2	Taushet i forbindelse med flyttingen mellom hjemmene	53
4.4	Tilpasning	55
4.5	Tid	57
4.5.1	Familietid og søskentid	57
4.5.2	Tid med usikkerhet og stabilisering	59
4.5.3	Framtid	62
4.6	Normalitet	63
5	Avslutning	67
5.1	Funn og implikasjoner for praksis og videre forskning	67
5.2	Oppsummerende kommentarer	70
	Litteraturliste	73

1 Innledning

1.1 Oppgavens oppbygging

I kap.1 presenterer jeg faglig ståsted og bakgrunn for valg av tema, forforståelse og problemstilling. For å sette temaet inn i en kontekst, fant jeg det nyttig å si hva jeg forstår med delt bosted, presentere aktuell statistikk knyttet til dette fenomenet, samt redegjøre for lovgrunnlaget som regulerer forholdet mellom barn og foreldre.

I kap.2 presenterer jeg teoretiske perspektiver som rommer et både/og fokus på menneskelige opplevelser og aktiviteter. Jeg knytter dette til teori og forskning på samlivsbrudd og delt bosted, og viser til at stadig flere foreldre velger en 50/50 deling for barna etter et samlivsbrudd. Aktuell familieteori og det salutogene perspektiv med fokus på mestring presenteres. Til slutt viser jeg hvordan forskning og mediebildet kan bidra til stigmatisering sett fra barns perspektiv.

I kap.3 beskriver jeg metodisk forankring i en postmoderne vitenskapsfilosofi med fokus på en fenomenologisk/hermeneutisk tilnærming. Jeg redegjør for forskningsdesign og hvordan jeg brukte Fortolkende fenomenologisk analyse (Interpretative Phenomenological Analysis) som redskap for å utvikle empiri som grunnlag for drøfting. Til slutt presenterer jeg etiske betraktninger knyttet til troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.

I kap.4 presenterer jeg mine funn i fire kategorier: Taushet, Tilpasning, Tid og Normalitet, og diskuterer funnene opp mot aktuell teori og forskning.

Kap.5 er en oppsummering og presisering av ny kunnskap som er framkommet i denne studien. Jeg knytter funnene til implikasjoner for praksisfeltet og for videre forskning.

1.2 Faglig ståsted og valg av tema

I over tjue år har jeg arbeidet som familieterapeut, på familievernkontor og som ekstern mekler mens jeg var ansatt i voksenpsykiatrisk poliklinikk og i barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk. Det har vært en utvikling i meklingsfeltet fra at barn bodde i et hjem og hadde samvær i det andre hjemmet, til en 50/50 ordning som er mer vanlig i dag. Det vektlegges nå i større grad at barn skal høres vedrørende ordningen som blir valgt av foreldrene. Som mekler har jeg aktivt tilbudt foreldre samtaler med barna, men som forskning viser (Aadnanes, Haugen, Jensberg, Mienna og Husum 2011), velger de aller fleste dette bort, ofte med begrunnelse i at de prater godt med ungene selv, eller at ungene ikke vil prate med noen om dette. I den grad jeg har snakket med barn/ungdom, er det et tema som de fleste benevner; viktigheten av at det ikke er konflikt, og de er opptatt av hvordan de kan bidra til at det ikke skal være konflikt. Dette er spesielt knyttet til situasjoner som oppstår når foreldrene etablerer seg med nye partnere. Mange barn uttrykker at de får gode relasjoner til de nye menneskene som foreldrene velger for dem. De uttrykker også et særskilt behov for alenetid med sine biologiske foreldre i denne sammenhengen. Ny forskning på skilsmisser viser også at ungdom opplever at de får for lite tid til seg selv (Haugen 2010). Min oppfatning av rådende holdninger i praksisfeltet, samt det bildet som tegnes i faglitteratur (Amato 2010) gir inntrykk av at foreldre og barn i deleordninger er mer utsatt enn andre. Dette tenker jeg er en ensidig fremstilling, som jeg ønsket å utforske.

Dallos og Vetere (2009:58) sier at det i overgangsfaser er mange utfordringer, men også muligheter for positive forandring. De nevner viktigheten av å kunne tilby familier å tematisere endringene de opplever:

”.... we need to pay attention to how people are helped to accommodate to processes of loss and mourning, how they develop resilience and ways of coping, how they make sense of their own and others’ experiences and how they negotiate conflict and difference in the best interests of all family members at times when emotions can run high.”

Mitt forskningsfokus er barna, og deres innsats for å skape sammenheng mellom sine to hjem, og opprettholde relasjoner fra kjernefamilien når denne blir to-kjernefamilie (Ahrons 1979, Kvaran 2007, Moxnes 1990).

1.3 Min forforståelse

Min problemstilling ble utledet av en forforståelse om delebarns situasjon som jeg har dannet meg gjennom mange år i familievernet og som mekler. Min forforståelse er preget av samtaler jeg har hatt med barn og ungdom i ulike deler av hjelpeapparatet, og disse er jo i hovedsak kommet i stand fordi det har vært behov for hjelp på grunn av problemer og/eller konflikt mellom foreldrene eller i familien.

Forforståelsen er at barn i to hjem ikke opplever å få nok anerkjennelse for den innsatsen de gjør med tanke på flyttingen ut og inn av foreldrehjemmene. En måte å få anerkjennelse på kan blant annet være at dette blir satt ord på.

1.4 Presentasjon av problemstilling

I dette prosjektet ønsker jeg å styre unna konfliktfokuset som det hevdes ofte er fremtredende når det skrives om temaet barn av skilte foreldre (Moxnes 1990). Av alle foreldrebrudd som finner sted, er det ytterst få som kommer til domstolene, og jusprofessor Trude Haugli (2004) problematiserer hvordan barns rett til å bli hørt i saker som angår dem, i all hovedsak knyttes til anliggender som skal opp i rettsapparatet. Hun ser en kontrast mellom hva barn i vanskelige livssituasjoner skal gis rett til, og situasjonen for barna som innretter seg etter det foreldrene blir enige om. Dette er med bakgrunn i det faktum at de aller fleste barn tilhører siste kategori (ibid).

I all hovedsak har møtt foreldre som kommer til enighet når det kommer til barnefordeling. Det er barna til disse foreldrene jeg ønsker å stemmebære erfaringene til.

I forbindelse med formulering av forskningsfokus og problemstilling sier Thagaard (2013:54) at ”*poenget med kvalitativ forskning kan ofte være å stille spørsmål ved forhåndsdefinerte oppfatninger av sosiale problemer*”.

Slik kan forskningsresultatene bidra til endret forståelse av etablerte oppfatninger. Jeg presiserer at jeg har fokus på hvordan de praktiske ordningen erfares, og oppleves fra ungdommenes perspektiv. På faglige arenaer og i undersøkelser er det i all hovedsak foreldre som uttaler seg når delt omsorg tematiseres, og jeg er blitt opptatt av hvorvidt ungdommenes innsats får fokus eller blir hensyntatt? De forskningsetiske forhold begrenser hvilke grupper av befolkningen jeg kan intervjuer, og jeg må derfor finne intervjupersoner utenom profesjonelle arenaer. Dette ser jeg som en fordel, mer enn en begrensning. Jeg har en grunnleggende tanke om at uansett utfordring personer har, så befinner de seg i relasjonelle sammenhenger som kan gi nyttige innspill i forhold til økt forståelse på alle arenaer. Med min forforståelse blir det utfordrende å formulere en problemstilling som konkretiserer, samtidig som den skal være fleksibel og åpne opp for innspill jeg ikke kjenner, og utfordre meg på å gå inn i ukjent landskap (ibid). Jeg tenker at problemstillingen får være en bevegelige rettesnor, samtidig som at den må være konkret nok slik at jeg holder fokus underveis.

Med bakgrunn i dette utledes følgende problemstilling

Hvordan opplever barn som bor i en deleordning skiftet mellom sine to hjem?

I tilknytning til problemstillingen har jeg følgende forskningsspørsmål

- Hvordan skaper de sammenheng mellom de to hjemmene?
- Hvordan opplever de at innsatsen blir omtalt og anerkjent?

Jeg skal bruke en kvalitativ forskningsmetode, da jeg er opptatt av mening og opplevelsen av fenomenet ”av-og-pålogging”, som en ungdom kalte skiftet mellom hjemmene. Studiens vitenskapsteoretiske forståelsesramme er sosialkonstruksjonistisk. Innenfor kvalitativ forskning er dette et utgangspunkt som prøver å forstå hvordan vi konstruerer vår virkelighet, er aktører i egne liv og ser

forandringer i historisk og sosialt lys (Langdridge 2006:245). Han deler opp ulike kvalitative tilnærminger i to grupper

- Fokus på deltagerens forståelse
- Fokus på språk

Grounded theory (GT) og Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) tilhører den første gruppen som har fokus på forståelse, mens diskursanalyse plasseres i den andre. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt å bruke GT, men forlot det da jeg måtte gjøre endringer i forhold til hvem jeg skulle snakke med, og bestemte meg for IPA som metode. Jeg omtaler dette grundigere i kap.3 om metode.

1.5 Begrepsavklaringer

Delt bosted: Det er mange ulike bostedsordninger som velges for barn som opplever samlivsbrudd, men mitt fokus er den økende bostedsordningen som kalles delt bosted. Det vil si at barna bor tilnærmet likt i begge hjemmene. Jeg skriver mer utfyllende om ordningen under kap.1.6.1

Skilsmisser/samlivsbrudd: I 1997 ble det innført mekling for alle foreldre med barn under 16 år, ikke bare de foreldrene som var gift. Jeg bruker gjennomgående begrepet samlivsbrudd når jeg skal betegne bruddet mellom foreldrene, slik at det rommer begge kategoriene.

Ikke-konflikt: Med ikke-konflikt mener jeg at omsorg og bosted har blitt bestemt av foreldrene i forbindelse med samlivsbruddet, og ikke funnet sin løsning i Tingretten. Det betyr ikke at samlivsbruddet og samhandlingen etterpå har vært konfliktfri, men da har det ikke handlet om barna og hvor de skulle bo.

Informant/intervjuperson: Thagaard (2013) diskuterer viktigheten av å være presis i språk, spesielt innen kvalitativ forskning. For å ivareta erkjennelsen om at data utvikles mellom forsker og deltakere i felten, introduserer hun å bytte informant ut og heller bruke betegnelsen intervjupersoner. Jeg finner at denne forståelsen passer meg, både faglig og personlig, og betegnelsen intervjupersoner blir derfor gjennomgående beskrivelsen av de jeg har snakket med for å utvikle mine data.

Barn/ungdom: Alle mine intervjupersoner var rundt 12 år og yngre da foreldrene gikk fra hverandre. På intervjutidspunktet er de mellom 19 og 25 år. Det de fortalte meg var erfaringer og minner i retrospektiv, og derfor blir benevnelsene barn og ungdom brukt om hverandre.

1.6 *Forskningstemaets kontekst*

Herunder vil jeg først redegjøre for begrepet delt bosted som viktig ramme og grunnlag for temaet. Deretter viser jeg til statistikk knyttet til barn som har to bosteder og til sist lovgrunnlaget som regulerer det juridiske forholdet barn og foreldre.

1.6.1 Delt bosted

Gjennom media kan man kanskje få et inntrykk av at delt bosted er veldig vanlig, men inntil nylig har det ikke vært det. Studier fra Norge viser at det er en sterk økning i andelen med delt bosted (Skjørten, Barlindhaug og Lidén 2007, Haugen 2010) og som jeg skal vise til under punkt 1.6.2 sier tallenes tale sitt om en økende boform for mange barn (Aadnanes et.al. 2011).

Begrepet delt bosted har gradvis kommet inn i litteraturen, og definerer at barnet bor i begge sine hjem. Tidligere var begrep som daglig omsorg og samvær definerende for hvor barnet bodde, og hvem de hadde samvær med. Etter hvert som samværet gradvis ble utvidet, mente flere fedre at det måtte erstattes med et begrep som også innbefattet den omsorgen de praktiserte når barna bodde hos dem. Slik ble det til at ”daglig omsorg” ble endret til ”der barnet bor fast” slik at omsorg ikke ble definert til å være bare i det ene huset (Barneloven).

Foreldre bestemmer selv hvordan de velger å praktisere ordningen. De mange hensyn som må tas i en oppbruddfase vil også være med på å avgjøre hvordan en deleordning praktisk lar seg løse. For mange vil det være aktuelt å samarbeide innenfor ulike ordninger i en periode før bosituasjonen stabiliseres.

Lojaliteten til begge foreldrene gjør det vanskelig for noen barn å uttrykke egne behov, fordi hensynet til egne ønsker kunne medføre at en av foreldrene ble “valgt bort”. Andre barn har ingen formening om egne ønsker og sier at de lever greit med en uke her og en uke der (Kock og Walstad 2005). Irene Levin (2001:51) formulerer det på denne måten: *”slik barna forteller om sine liv, er det først og fremst hvordan de forstod det som hadde skjedd, og hvordan de prøvde å skape kontinuitet etter denne hendelsen”*.

I Skandinavia er det en økende forskningsinteresse for ordninger som eksisterer for barn etter en familieoppløsning, men flere (Kvaran 2007, Ottosen og Schwartz 2013, Ulvik 2009) stiller seg spørrende til hvordan denne kunnskapen er integrert av praktikere som møter familier og barn i denne situasjonen. Ulvik (2009) diskuterer hvordan temaet barns deltagelse ikke bare blir en akademisk øvelse, men kan få innflytelse i praksis med tanke på barns deltagelse og innflytelse på egne liv.

1.6.2 Statistikk

I løpet av de to siste tiårene har det vært en sterk økning fra at barna bodde fast hos en forelder (ofte mor) og hadde samvær med far annenhver helg, til at det i dag er normen at man velger delt bosted ved samlivsbrudd (Statistisk Sentralbyrå 2015) og vi ser den samme utviklingen i våre naboland, *”mens det for to årtier siden var under fem prosent af danske skilsmissebørn, der levde i en sådan ordning, skønnes andelen i dag at være ca. 18 prosent”* (Ottosen og Schwartz 2013:59).

I rapporten *”Praktiseres delt bosted for barn av andre foreldregrupper enn før?”* (Statistisk Sentralbyrå 2015) analyseres endringer i barns bosted blant foreldre som bor hver for seg. Forskerne finner at delt bosted er blitt vanligere blant de fleste grupper av foreldre og det er en økning fra 8 % i 2002 til om lag 25 % i 2012. Skjørten et.al (2007:264) gjennomførte et prosjekt på oppdrag fra Barne – likestillings og inkluderingsdepartementet hvor forskerne trakk følgende hovedkonklusjon:

”Ut fra våre undersøkelser kan vi konkludere med at delt bosted kan fungere bra for mange barn. Vi har imidlertid ikke hold for å konkludere med at delt bosted vil fungere bra for alle eller de fleste barn. Tvert imot har vi funnet at for noen foreldre og barn er delt bosted en problematisk ordning, og om ordningen passer for ett barn, er det ikke sikkert at den passer så bra for eventuelle søsken. Vi mener derfor at prinsippet om å vurdere barnets beste konkret ut fra hvert enkelt barns situasjon må være utgangspunktet i valget av bostedsløsninger for barnet”.

Til tross for denne tilrådingen ser vi at ordningen med delt bosted øker, nærmest etter en ”rettferdighetsmålestokk”, selv om forskning viser at det er grad av foreldreinvolvering, og ikke antall dager, som er viktig for barnet (Amato og Gilbreth i Ottosen og Schwartz 2013). I neste punkt redegjør jeg for hvordan lovgrunnlaget har endret seg i takt med samfunnsutviklingen, da spesielt med tanke på menns økte tilstedeværelse og omsorgsoppgaver knyttet til barn.

1.6.3 Lovgrunnlag

I 1981 kom Lov om barn og foreldre (Barneloven), som regulerer forholdet mellom barn og foreldre. Når det gjelder regulering av forholdet når foreldrene ikke bor sammen, slår § 42 fast at barnet har rett til samvær med begge sine foreldre, og at foreldrene er ansvarlige for at denne rettigheten blir oppfylt. Dersom de ikke kommer til enighet kan de bringe saken inn for retten. En lovendring i 2010 medførte at retten nå også kan idømme delt bosted:

”foreldra kan gjera avtale om at barnet skal bu fast hos anten ein av dei eller begge. Er foreldra usamde, må retten avgjere at barnet skal bu fast hos ein av dei. Dersom det ligg føre særlege grunnar, kan retten likevel avgjere at barnet skal bu fast hos begge” (Barneloven §36).

Lovendringen går på tvers av det meste av forskningslitteratur, som viser til at en delt bostedsordning i større grad enn andre ordninger, krever et godt samarbeidsklima mellom foreldrene. Dette er jo stort sett ikke tilfelle der avgjørelsen må bringes inn for domstolen (Ottosen og Swartz 2013, Skjørten et.al. 2007).

Denne endringen kan sees som et resultat av de ulike kreftene som arbeider for rettigheter innenfor området, for eksempel politiske partier og ulike interesseorganisasjoner som Aleneforeldreforeningen og Foreningen2Foreldre. Argumentene kan noen ganger synes å være definert ut fra det Ottosen og Swartz (2013:61) kaller en "likestillings- og rettferdighetsdiskurs", og sier videre at "*sådanne uskønne motiver kan kollidere med hensynet til barnets beste*".

I kjølvannet av kampen for de voksnes rettigheter, blir nettopp tema som barns beste og tilknytning også satt på dagsorden i større grad, blant annet har Norsk psykologforening svært tydelig på at det ikke under noen omstendigheter er tilrådelig at barn under tre år inngår i en delordning. Prinsippet om barnets beste og barns uttalerett er understreket flere steder i lovverket. I 2003 ble Barnekonvensjonen (Barneombudet u.å) inkorporert i Norsk Lov, og barns rett til å uttale seg ble ytterligere styrket ved lovendring iverksatt fra 1. april 2004, hvor aldergrensen for barnas uttalerett ble senket fra 12 til 7 år (jf. Barneloven § 31):

"det følger av denne bestemmelsen at foreldrene skal høre hva barnet har å si før de tar avgjørelser om personlige forhold for barnet. Når barnet har fylt 12 år, skal det legges stor vekt på hva barnet mener".

Barnekonvensjonens § 12 stadfester barns rett til å si sin mening i alt som angår dem, samt til å få og gi informasjon. Barn skal høres og blir i dag hørt i langt større grad enn tidligere. Det er ingen retningslinjer i lovverk eller rundskriv som knytter barns uttalerett til meklingsrommet, barnas stemme blir brakt inn i meklingstimen av foreldrene (Aadnanes et.al 2011).

I Barneombudets rapport "Barns stemme stilner i stormen – en bedre prosess for barn som opplever samlivsbrudd" (2012) sa barna at de ville ha en egen time på familievernkantoret, og at de ville ha en oppfølgingstime for å snakke om hvordan avtalen fungerte. Professor Trude Haugli viser i et innlegg i Kirke og kultur (2004:350) at det er en diskrepans mellom lovgivning og praktisk utøvelse, og etterspør hvordan alle barn skal ivaretas av lovbestemt rettighet;

”barn utøver ikke medbestemmelse ved at det står i loven og det blir stor kontrast mellom hva de små barna i de vanskeligste samlivsbruddene skal gis rett til, og situasjonen for barn i familier hvor foreldrene blir enige og barna bare må innrette seg, uansett alder. Barnet har ingen håndhevbare rettigheter i alle de tilfellene hvor foreldrene blir enige”.

I sosiokulturell litteratur om barns rettigheter (Gullestad 2002, Skivenes & Strandbu 2006, Ulvik 2009) problematiseres det at ”deltakelse” og ”bli hørt” er teoretiske begrep, og at det er utfordringer knyttet til å materialisere rettighetene i praksis. Ulvik (2009) viser til en interessant distinksjon mellom sosiokulturell forståelse av mening og meningsskaping, og hvordan begrepene i en rettighetsdiskurs kan bli fremstilt som ”informasjon” eller det engelske begrepet ”opinion”. Det siste henstiller til noe statisk og kontekstløst, og slik Ulvik (ibid:1151) uttrykker at:

”..... i overraskende liten grad problematiseres det hvordan barns ”syn”, ”synspunkter”, ”standpunkter”, meninger” og ”stemmer” blir til i interaksjon med andre mennesker og i konkrete sosiale kontekster”.

Vi kan stå i fare for å glemme det komplekse relasjonelle samspillet barnet er en del av, og skal uttrykke seg i. Det anbefales at ”*man i større grad utforsker det barna sier, og samtidig tilstreber en lytteberedskap for flertydighet*” (ibid:1153).

2 Teori

En teoretisk tilnærming for mitt forskningsarbeid har vært å ta utgangspunkt i systemisk teori med hovedvekt på sosialkonstruksjonisme, som hos Johnsen og Wie Torsteinsson (2012:33) blir oppsummert med noen fellestrekk:

- Sosialkonstruksjonistiske tilnærminger forholder seg kritisk til det som oppfattes som objektiv kunnskap.
- Vårt syn på kunnskap om verden er bestemt av den kulturelle og historiske konteksten.
- Det er en direkte sammenheng mellom forståelse og sosial handling.

En sosialkonstruksjonistisk holdning anser at objektiv kunnskap ikke er mulig, men at teorier om virkeligheten er preget av den enkelte teoretikers tanke og synspunkt fra dennes ståsted. *”Det som oppfattes som en objektiv sannhet, kan imidlertid forstås som en strukturering og fiksering av ideer som gjennom en sosial prosess er blitt en rådende forståelse”*(*ibid:34*).

Innenfor et sosialkonstruksjonistisk perspektiv sees de enkelte deltakerne som aktører som forstår, handler og konstruerer sin virkelighet innen en kontekst. Perspektivet vektlegger at hvordan man påvirker, og blir påvirket, av sine omgivelser (Kvaran 2008).

Salvador Minuchin og Carlos Sluzki, er begge familierapeuter som har kritisert det sosialkonstruksjonistiske perspektivet, og påpeker viktigheten av at forskning og utvikling innen andre disipliner (psykologi, sosialantropologi, genetik) må påvirke kompleksiteten i det som skaper, opprettholder og endrer menneskelige problemer. En biopsykososial tilnærming er et forsøk på å romme denne kompleksiteten, og ble først beskrevet på 70-tallet av George Engel, indremedisiner og psykoanalytiker med interesse for systemteori (Johnsen og Wie Torsteinsson 2012). Jeg sier mer om denne under punkt 2.3.3 Det salutogene perspektiv

Jeg vil diskutere familiebegrepet innenfor det systemiske paradigmet og se på hvordan samfunnets forestilling om familiebegrepet preger vår forståelse og våre

handlinger i forhold til nyetableringer etter brudd. Bateson (1972) benytter begrepet kontekst som en psykologisk eller personlig ramme for hvordan vi forstår ulike fenomen. Hvordan vi forstår kontekst blir videre avgjørende for hvordan vi oppfatter informasjonen som fremkommer. Historisk og ideologiske er familien plassert i en kontekst av å være en institusjon, ha varighet, bidra til reproduksjon og være ”grunnsten i samfunnsbyggingen” (Moxnes 1990). Begrepet “observasjonsramme” brukes synonymt med kontekst (Jensen og Ulleberg 2011) og det er viktig å være oppmerksom på at:

“vi forstår virkeligheten på hver vår måte samtidig som vi også deler hvordan vi forstår virkeligheten” “mennesket er meningsskapende og meningssøkende, og i møter med andre kommuniserer vi med utgangspunkt i den forståelsen vi har av fenomenet eller situasjonen, på bakgrunn av hvordan vi rammer inn eller observerer”(ibid:110).

Batesons begrep transkontekstuell forandring (Hertz 2011:50), står for en form for forandring som skjer *mellom* mennesker. Denne formen innebærer etablering av nye mønstre og samspill, som uttrykker styrke og mulighet for forandring i et fellesskap heller enn individuelle problemfokuseringer. Hvilke utfordringer oppstår når vår forestilling om “familie” ikke stemmer med terrenget vi går opp (Bateson 1972)?

Dette rommer det utgangspunktet jeg har når jeg teoretisk skal nærme meg fenomenet barn som lever i to hjem.

2.1 Faglig forståelse som grunnlag for generell kunnskap

Min erfaringskunnskap om barn som bor i to familier, har jeg fra mange år i familievernet og de tre siste årene i barne- og ungdomspsykiatrien (BUP). Fokuset på barn er forskjellig på disse to arbeidsplassene. Familievernet er kritisert for sitt voksefokus (Kopperud 2008, Kvaran 2008) og i evaluering av meklingsordningen fra SINTEF (Aadnanes et.al. 2011) kom det frem at det bare 4% av meklingene inkluderte samtaler med barn. I BUP er fokuset på barn større, men likevel opplever jeg at utredning, behandling og beskrivelser i stor grad er rettet mot barnet som

individ, alene (Helsedirektoratet 2008). En dansk artikkel (Schwartz 2013) viser til at foreldre trenger profesjonelle som engasjerer seg i et samarbeid, heller enn observasjon fra en distansert posisjon. Kanskje vil vi fra et praktisk profesjonelt ståsted protestere på dette, men enhver kan innimellom trenge å vurdere egen praksis spesielt knyttet til hvordan skriftliggjøring fra utredninger og behandling, oppfattes av de det gjelder.

Men også utover barne- og ungdomspsykiatrien sees en dominerende samfunnsmessig diskurs, der komplekse samspillsmønstre reduseres til å handle om den enkelte, det som Hertz (2011:12) kaller den normaliserende tradisjonen:

Normaliseringen "lister" seg inn gjennom språket i møtet med sterke kulturbærende institusjoner og internaliseres i det enkelte menneske som konstruksjoner, som i seg selv er med på å fastlåse mulighetene. Alternativet til denne samfunnsmessige diskursen er å flytte fokuseringen bort – ikke fra individet, men fra det individuelt reduserende, og dermed i retning av et fokus på de sammenhengene som også rommer i seg potensiale for endring."

Hertz (ibid.) har sitt utgangspunkt i barne- og ungdomspsykiatrien, men han betoner sitt ansvar for at det pasienter bringer inn i terapirommet, innebærer at man ser og forsøker å forstå hvordan samfunnet kan se ut fra disses perspektiv. På denne måten kan denne kunnskapen også si noe om barn og ungdom sine vilkår generelt. Han viser videre til at det i samfunnet er en tendens til at:

".....komplekse samspillsmønstre reduseres til en oppfatning om at problemet tilhører individet. Fenomener beskrives kontekstløst, problemer sees som noe iboende i barnet eller ungdommen"(ibid:12).

Når det gjelder samlivsbrudd bidrar mediefremstillinger til at det opprettholdes et negativt bilde med fokus på konflikt (Moxnes 2003) og der det ikke er konflikt blir opplevelsen til barnet ofte redusert til "at det er så vanlig med skilsmisser" at det ikke er noe å snakke om. En helt ny studie (Ness, Reitan, Meling, Kristiansen, Husby og

Ekeland 2014) viser imidlertid at barn skulle ønske at flere voksenpersoner brydde seg om deres situasjon, og at de brydde seg over et lengre tidsrom.

Med dette som bakteppe skal jeg i det videre redegjøre for det teoretiske rammeverket som skal være utgangspunktet for analyse og drøfting i kapittel 4.

2.3 *Forskning og teori*

I den andre delen av teorikapittelet redegjør jeg for forskning og teori på temaet samlivsbrudd og delt omsorg. Her viser jeg spesielt til Kari Moxnes (1990, 2001 og 2003), Kirsti Haaland (2002), Skjørten et.al. (2007), Kvaran (2008) og den nyere forskningen til Ness et.al (2014) danskene Mai Heide Ottosen og Rikke Schwartz (2013). Videre presenterer jeg relevant litteratur som skal knyttes til analysedelen. I hovedsak er det Aron Antonovsky (2012) og Søren Hertz (2011) sine bøker jeg bruker som grunnlagslitteratur, men også en rekke andre relevante artikler blir presentert. Jeg har valgt å ta med et eget punkt om media som premissleverandør og normbærer, for når tema skilsmisse er på dagsorden i media, forsterkes det negative inntrykket av ”skilsmissevirkeligheten” (Moxnes 2003).

2.3.1 *Forskning på samlivsbrudd og delt omsorg*

Moxnes (1990) hadde i sin doktoravhandling fokus på de voksne, og spesielt på forholdet mellom kjønnene. Hun diskuterer blant annet datidens ideologiske syn på familien som system. Det ble argumentert for at skilsmissecforskning i for stor grad har fokusert på skilsmisse som *en hendelse*, heller enn prosess, og hun sier at *”konsekvenser av skilsmissen er ikke et sluttprodukt, men endringer i den enkeltes livssituasjon og i familiesystemet i løpet av hele prosessen (ibid:215)*. Hun viser til hvordan aleneforeldrefamilier ble sett på som ødelagte familier og gjengiftefamilier som en form for reparasjon. Som en motvekt til dette synet tok hun i bruk Ahrons (1979) begrep tokjernefamilier, som ble et forsøk på å betegne barns opplevelser av å leve i to familier etter samlivsbrudd. Selv lanserte hun begrepet kjernesprengning og

argumenterte for at en skilsmisse ikke oppløser familien, men reorganiserer familiesystemet til en tokjernefamilie (Moxnes 1990).

Jeg anser hennes at hennes forskning fortsatt er aktuell i dag, hvor delt omsorg er den boformen som øker mest for barn som opplever samlivsbrudd (Statistisk Sentralbyrå 2015). Forestillingene om standardfamilien og barnas egne erfaringer utgjør betingelser for hvordan barnet ser seg selv og skaper nye familiestandarder (Skjørten et.al. 2007). Delt bosted er en slik ny standard, og utfordrer oss til å reflektere over hvordan vi åpner opp for gyldigheten av de nye relasjonene som etableres i familieformer som avviker fra kjernefamilien (Levin 1994). Haugen (2008) argumenterer for at barns "agency" i større grad må tas hensyn til. Agency blir hos Toverud (Thorsen og Toverud 2002:40) beskrevet som *"individets mulighet til å forhandle om og forandre sine betingelser, skyve på "rammene" og delta i konstruksjon av sosial virkelighet"*.

Betydningen av rettferdighet som mange barn uttrykker ved å bo likt i begge foreldrehjemmene, kan forstås som et symbolsk uttrykk for at familien er fullverdig til tross for samlivsbrudd mellom foreldrene (Skjørten et.al. 2007).

Det som fortsatt kjennetegner forskning på skilsmisser er fokuset på de skadelige konsekvensene av foreldrenes brudd (Berge 2014, Rød, Ekeland og Thuen 2008), men det foreligger også forskning som viser at barns situasjon bedres etter samlivsbrudd (Abbey & Dallos 2004, Kvaran 2008). Det som trekkes frem som den største risikofaktoren er uten unntak foreldrekonflikt som pågår over tid og dette bekreftes i ny forskning på området (Ness et.al. 2014). På nettstedet forskning.no blir forskningsresultat som sier noe annet enn risiko (Zeratsion, H. m.fl. 2013), tatt godt imot, men samtidig imøtegått med advarsler om å "ikke ta for lett på" hvor skadelig det er for barn med skilsmisse (Thuen til Forskning.no 10.09.14).

Foreldrenes sensitivitet for barnas situasjon både før, under og etter et samlivsbrudd (Kvaran 2008, Ottosen og Schwartz 2013) er viktige forhold som påvirker at barn blir minst mulig skadelidende av en skilsmisse. Barnas egne ressurser, kvaliteten på foreldrenes samarbeid og endringer i hverdagen som bruddet fører med seg (Amato 2010, Ness et.al. 2014, Thuen 2004), trekkes også fram som vesentlig.

Vektleggingen av at barn trenger å nærme seg tema på andre måter enn samtale, er belyst i litteratur om tabubelagte og sensitive tema (Jensen 1999). Skjørten et.al. (2007) viser til at disse erfaringene kan komme til nytte når barn inviteres til å snakke om utfordringer knyttet til foreldrenes samlivsbrudd. Familievernkontoret for Asker og Bærum har siden 2004 prøvd ut, og videreutviklet, en modell for høring av barn (Bufdir. 2011). Deres erfaring er at modellen kan bidra til et større fokus på barnets behov, heller enn det rettighetsfokuset som noen ganger er fremtredende.

Amatos (2010) forskning bekrefter at barn med skilte foreldre er mer utsatt for høyere risiko på ulike områder, men også at det er en økning i studier som ser på sammenhengen mellom skilsmisser og barns problemer, og at det finnes variabler som *både* forårsaker skilsmisser og problemer for barn. Eksempel på slike studier kan være sammenligning av hvordan barn har det *før og etter* samlivsbrudd (Kvaran 2008).

Når det gjelder delt bosted er det også vist til goder som nær kontakt med begge foreldrene og redusering av foreldrekonflikter (Ottosen og Schwartz 2013). Noen forskere problematiserer risikofokuset og begrep som ”broken homes” (Abbey & Dallos 2004:224).

Ottosen og Schwartz (2013) etterlyser i sin artikkel empirisk basert viten om hvordan delebarns hverdag er innrettet og hvordan dette påvirker tilhørighet og tilknytning. De påpeker at forskjellighet hos flere stabile voksne rundt et barn vil kreve at organisering av samspillserfaringer bør inngå som en del av interaksjonen. Voksne og barn har ulike fokus etter et samlivsbrudd, og der voksne orienterer seg ut, lever barna i den opprinnelige familien, men under nye betingelser (Skjørten et.al.2007).

Ottosen og Schwartz (2013) bruker en tilknytningsteoretisk forståelse når de analyserer sitt materiale, og ser hvordan barnets indre arbeidsmodell påvirker hvordan de forstår seg selv og situasjonen de er i. Den indre arbeidsmodellen er hypotetisk konstruksjon, som av Bowlby (ibid:71) betegnes som barnets mentale representasjoner av seg selv og andre. Arbeidsmodellen deles inn i en fleksibel indre arbeidsmodell, en uflexibel indre arbeidsmodell og til sist, uforenelige eller

motstridende indre arbeidsmodeller. Den fleksible arbeidsmodellen anses å kunne gi barnet en robusthet i form av at de kan se seg selv som aktører og medspillere i det som skjer rundt dem. Når barnets opplevelse preges av usikkerhet, og det ikke er en åpen dialog i prosessen, kan den indre arbeidsmodellen beskrives som ufleksibel. Det innebærer at barnet ikke opplever å finne resonans for sine opplevelser, og at det relasjonelle samspillet preges av at det man opplever ikke kan deles, og korrigeres (ibid).

Når det er motstrid mellom det barnet erfarer og det som blir formidlet fra omgivelsene, kan det utvikles flere uforenelige arbeidsmodeller. Dette gir seg uttrykk ved at barnet utelukker sin egen bevissthet, og orienterer seg mot fortellinger og aktivitet i sine omgivelser for å skaffe seg kontroll og oversikt. Forfatterne har fokus på mestring i denne situasjonen da deres problemstilling dreier seg om hvordan en deleordning fungerer godt eller mindre godt, avhengig av omstendigheter rundt barnet (ibid).

Det er disse omstendighetene jeg ønsker å ha fokus på i min undersøkelse. Relasjoner styrkes gjennom å dele hverdags erfaringer, og Skjørten et.al. (2007:182) sier at *”ved å forstå omsorg som en relasjonell praksis vil dette si at barnet oppdrar sine foreldre til å utøve omsorg like mye som de selv mottar omsorg”*.

Ulike familieforskere (Kock og Walstad 2005, Moxnes 2003, Skjørten et.al.2007) presenterer forskjellige funn i forhold til hvilken fase som er vanskeligst for barna når det gjelder foreldrenes samlivsbrudd; noen hevder at det er når de får vite om bruddet, andre at det er når de får steforeldre og stesøsken. Moxnes (ibid) hevder at separasjonsfasen er den vanskeligste, og at mange barn lærer av ulike grunner i denne perioden å dempe sine følelser omkring situasjonen. Sissel Gran (2014:1042) sier at *”...mange unge i liten grad forstår egne følelser fordi de har vært mer opptatt av å ta hensyn til foreldrenes følelser....”*.

Slik kan forandringer som er et resultat av samlivsbruddet være mer belastende enn selve bruddet, fordi barna ikke uttrykker det til noen voksen. Forhold som er knyttet til det praktiske rundt en flytting kommer nødvendigvis i fokus, mens de emosjonelle forandringene i situasjonen, kan bli neddempet og dekket over. Flem (2001) viser til

at barns oppmerksomhet var rettet mot foreldrenes opplevelser, og kanskje spesielt mot den forelderen som ikke hadde ønsket samlivsbruddet. Hun bruker begrepet ”samhandlingspartnere”, da barna hun har snakket med gir uttrykk for å ha ansvar og prosjekter for å hjelpe foreldrene og sier at:

”typisk for disse situasjonene var at barnas intensjoner ikke ble tydelig formidlet til den de samhandlet med. Ansvaret for foreldrene ble derfor som oftest skjult i prosessen” (ibid:73).

Viktigheten av at dette ansvaret benevnes og korrigeres er åpenbar, og Skjørten et.al (2007) gjør oppmerksom på hvor lett barn oppfatter stemninger hos, og mellom foreldrene, men det er også store forskjeller i barns relasjonelle blikk og forståelse av hva de ser:

”Når barna handler slik, fører ikke det automatisk til økt selvstendighet. Forutsetningen for dette er at barna klarer å reflektere over og håndtere de følelser som er forbundet med ansvaret. For å få det til må de oppleve anerkjennelse for egne tanker og følelser” (Flem i Moxnes, Kvaran, Kaul og Levin 2001:71).

Foreldrene har tatt valg for barna som medfører at tilgang på den ene nødvendigvis fører til savn av den andre, og foreldre er smertelig klar over det (Gran 2014). Det etterlyses mer forskning om barns opplevelser av å leve i to hjem, og spesielt for å understreke og anerkjenne de individuelle variasjonene i hvordan barns beste fortolkes (Haugen 2010, Ottosen og Schwartz 2013, Rød, Ekeland og Thuen 2008).

I sin gjennomgang av skilsmiseforskning har Amato (2010) funnet at forskningsresultatene omkring skilsmisse og barns trivsel har vært de samme over flere tiår. Uavhengig av hvilke variabler man bruker, slår han fast at det er innlysende at skilsmisse påvirker viktige områder av barns liv (ibid). Han viser til selve oppbruddet, og utfordringer knyttet til dette, både for den som blir og den som går. I denne omveltningen skal de utøve foreldreskap. Videre kommer det til nye utfordringer når barna skal introduseres for nye partnere og nye rutiner skal etableres. Han fastslår at *”whether children welcome or resist these changes, children’s lives*

are different after divorce”(ibid:658). Så derfor bør det ikke spørres om skilsmisse påvirker barns liv, men hvordan og hvilke omstendigheter påvirker enten positivt og negativt? Ottosen og Schwartz (2013) artikkel om beskyttelses- og risikofaktorer for barn som bor i to hjem, er således eksempel på forskning som etterspørres.

2.3.2 Familieteori

Felles for familieteorien (europeiske) er forståelsen av at problemer ikke er noe ved det enkelte individ, men noe som er *mellom* mennesker. Problemer er noe vi har felles, og som kan sees på i fellesskap. Familieteoriens fokus på mulighetene og ressursene i familien er ikke til hinder for at man kan forstå at selv de beste intensjoner kan bidra til opprettholdelse av problem (Johnsen og Wie Torsteinsson 2012).

De teoretiske utfordringene i debatten omkring systemteoriene har vært knyttet til kjønn og makt (Jensen og Ulleberg 2011, Jones 1995), til den nøytrale posisjonen som en form for ansvarsfraskrivelse og individet som ble borte på bekostning av helheten (Jensen og Ulleberg 2011). Familierapeutiske metoder ble utviklet som en reaksjon på psykodynamisk og intrapsykologisk forståelse av problemet (Johnsen og Wie Torsteinsson 2012). Mens det tidligere var viktig å skille retningene, ser vi i dag større raushet i forhold til å kombinere de ulike metodiske tilnærmingene. Psykologisk forskning har fått et økt fokus på beskyttende faktorer heller enn risikofaktorer, altså resiliens som sier noe om kapasitet til å takle stress og motgang slik Michel Rutter (ibid:190) definerer det:

”resiliens er prosesser som bevirker at utviklingen når et tilfredsstillende resultat til tross for at barnet har erfaringer med situasjoner som innebærer relativ høy risiko for å utvikle problemer eller for avvikelser”.

Johnsen og Wie Torsteinsson (ibid) advarer mot å falle i den ene grøfta, med ensidig fokus på mestring, på samme måte som den andre grøfta, med bare fokus på risiko.

Spennende, inkluderende møter finner sted når Johnsen, Sundet og Wie Torsteinsson (2000) ser hvordan systemteori, utviklingspsykologi, psykoanalytisk teori og filosofi kan utfylle hverandre og gi nye innfallsvinkler i relasjonsarbeid. Jeg finner det ikke mulig å drøfte dette inngående i mitt prosjekt, men denne litteraturen ligger som et bakteppe i både det jeg skriver og hvordan jeg forstår at historier skapes og endres. Daniels Sterns utviklingsteori, og spesielt begrepet intersubjektivitet, er den røde tråden i boka. Forfatterne knytter denne teorien opp mot familieteoriens narrativbegrep ved å si at ”*poenget med å lage historier er å skape handlingsmuligheter*” (ibid:15). Slik kan fortellingene vi skaper i nåtiden, kaste nytt lys over fortiden og gi muligheten for alternative historier om oss selv i framtidige møter med andre.

Løvlie Schibbye (Bae og Waastad 1992) fokuserte på en dialektisk familieteori, og spesielt anerkjennelsens dialektikk. For at en positiv utvikling skulle finne sted, mente hun at en anerkjennende relasjon var nødvendig. Anerkjennelse forutsetter at relasjoner er både-og-fenomen, og ikke et enten-eller-fenomen. Dette kan bidra til å se relasjoner som noe bevegelig og kontekstavhengig, og i mitt forskningsfokus kan det være nyttig, da opplevelsene rundt et samlivsbrudd og erfaringene man gjør seg i nyorienteringen i liten grad verbaliseres. Kritikken mot anerkjennelsens dialektikk har handlet om vanskeligheten med å praktisere denne. Forfatterne (ibid) forklarer det med utfordringen som ligger i å hevde seg selv, og å møte den andres selvhevdelse.

”Dette perspektivet får fram hvor avhengige vi er, noe som gjør oss sårbare og utsatte i interpersonlige relasjoner. Jo nærere og mer omfattende relasjonen er, jo mer utsatt blir vi. [...]Å møte anerkjennelse er godt, og det er noe vi vil; det gir legitimitet til vår egen opplevelsesverden, samtidig som det skaper tilknytning og fellesskap med den andre” (ibid:25).

Utfordringen, uansett ståsted, blir å ha øye for alle på et kontinuum av helse – uhelse. Den som er kjent for å først ha beskrevet dette er Aron Antonovsky (2012:190) som viser til viktigheten av risikoredusering parallelt med et resiliensfokus.

2.3.3 Det salutogene perspektiv

I vår kultur generelt, og i helse- og sosialforskning spesielt, dominerer det patogene perspektivet, mens det salutogene perspektivet har trangere kår (Hansson og Cederblad 1995, Hertz 2011). Salutogen tilnærming vil på samme måte som mange familierapeutiske teorier lete etter beskyttelsesfaktorer, og søke å styrke dem.

Antonovsky (2012) taler for at disse perspektivene er komplementære, og at både hypotesebekreftelse og spørsmålet om hva som beskytter de som ikke rammes av sykdom, er nødvendige. *”Det salutogene perspektivet gjør at vi løfter blikket ut over de patogene undersøkelsesfunnene og ser på avvikene som ble funnet i undersøkelsen”* (ibid:36).

Antonovsky (ibid) er opptatt av hvordan vi i stedet for en enten/eller tenkning i forhold til stress, kan tenke at stressfaktorer er noe som alltid vil finnes rundt oss. Vi kan derfor finne nytte i å se på hvordan vi aktivt tilpasser oss utfordringer på en tilfredsstillende måte. Han viser til at det tradisjonelle helseperspektivet opererer med dikotomisering av helse *eller* uhelse, frisk *eller* syk, og at det skapes leirer som arbeider for det ene eller det andre. Antonovsky introduserer det han kaller kontinuumet mellom helse og uhelse, og *”at salutogenese handler om å finne ut hvor på kontinuumet hver enkelt person til enhver tid befinner seg”* (ibid:27).

”Sense of coherence” eller på norsk ”opplevelse av sammenheng” OAS, ble introdusert i 1979, og består av tre komponenter som er utviklet for å rette oppmerksomheten mot mestringsressurser heller enn å ensidig ha et sykdoms- eller problemfokus. Begrepet defineres til å være (ibid:17);

”en helhetlig holdning som uttrykker i hvilken grad man har en gjennomgripende, varig, men dynamisk tillit til at en indre og ytre miljø er forutsigbart, og at det er stor sannsynlighet for at ting vil gå så godt som man med rimelighet må kunne forvente”.

De tre komponentene i ”opplevelse av sammenheng” er:

- *Begripelighet*: som sier noe om forutsigbarhet eller at det man utsettes for er forklarlig eller forståelig.
- *Håndterbarhet*: som sier noe om de ressursene (menneskelige) man har tilgjengelige og som man har tillit til.
- *Meningsfullhet*: som sier noe om både kognitiv og emosjonell forståelse av situasjonen (livet), og at det man "utsettes" for blir håndtert som en utfordring og ikke bare en belastning.

Begrepene er nyttige i diskusjonen om mestring og for å synliggjøre det salutogene perspektivet. Dette i motsetning, eller i tillegg til det patogene forklaringsbildet, hvor man fokuserer på det syke, kritiske, risikofylte osv., noe som også er tilfellet for bildet som lenge har dominert innenfor mitt forskningstema.

Hansson og Cederblad (1995) viser i sin artikkel om salutogen familierapi hvordan en deterministisk årsaksforståelse påvirker hvordan vi forstår oss selv, virkeligheten, kontekst og framtid. Determinisme er læren om at alt i naturen, også menneskets vilje, er bundet av årsakslover (Tjønneland 2011). Slik Hansson og Cederblad (1995) forstår determinisme, er det i en sirkulær sammenheng, og ikke som en enveis kausalitet.

I tråd med en sosialkonstruksjonistisk forståelse, som anser den sosiale situasjonen i dag som avgjørende for hvordan man forteller sin historie, introduserer de *omvendt historisk determinisme*. Dette ut fra at de mener at teorier som formes ut fra pasientsituasjoner vil farge de historiske beskrivelsene på en negativ måte. Sosialpsykologisk og sosiologisk forskning har lenge vist at kultur, politikk og sosiøkonomisk kontekst påvirker hvordan vi har det, og kaller det *kontekstuell determinisme* (ibid).

En tredje kategori, *framtideterminismen*, preger hvordan vi i nåsituasjonen tenker og har forventninger om framtiden, noe som er av stor betydning for ungdom, men også andre som trenger motivasjonen til å inngå et samarbeid om endring. Hansson og Cederblad (ibid) er opptatt av hvordan disse deterministiske faktorene inngår i våre tilnæringer til behandling. I en kommentar til artikkelen sier Magnus Ringborg at

den er et overbevisende bidrag til hvordan overføre psykologisk forskning til terapeutisk terminologi, spesielt innenfor det komplekse familierapifeltet. Johnsen og Wie Torsteinsson (2012) diskuterer familierapiens teoretiske grunnlag opp mot andre teoretiske arenaer, og viser hvordan den biopsykososiale modellen ivaretar kompleksiteten i familiesystemet. Men til tross for at modellen fikk gjennomslag i både psykiatriutdanninger og allmenmedisin, blir biofokuset vinner.

Kopperud (2008) viser hvordan både-og-perspektivet er nødvendig i samtaler med barn for at barnet både skal få være en avhengig og mottagende deltager. Barnet blir sett på som kompetent, men har også behov for voksnes praktiske og emosjonelle utviklingsstøtte. Hertz (2011:299) følger dette opp med sitt fokus på utviklingsystemer, hvor ungdommen sees på som en avgjørende aktør i eget liv, ”*som har uante utviklingsmuligheter, ikke alene, men nettopp sammen med andre*”.

Ved å se barnet som aktør i eget liv, gir man også rom og gyldighet til de erfaringene barn gjør seg. Jensen (1999) bruker i sin artikkel begrepet dialogiske prosesser for å synliggjøre både barns og foreldres samhandling når de skal forstå hverandre og seg selv. Hun vektlegger spesielt foreldres tilrettelegging for at denne dialogen skal finne sted, ved at de skaper forståelse og sammenheng, og hun bruker i den forbindelse begreper som “*reisverk, scaffolding, script, rammer*” for situasjonen som barnets opplevelse skal inngå i.

Hertz (2011) er opptatt av at de tre begrepene i Antonovskys OAS-modell, begripelighet, meningsfullhet og håndterbarhet, kan gi opplevelse av mening i situasjoner preget av kaos og uforutsigbarhet. Ikke bare barn, men alle som står i utfordrende livssituasjoner trenger å forstå det som skjer, finne mening. Et samlivsbrudd innbefatter mange personer, og like mange opplevelser. I møte med unge mennesker henstiller Hertz (ibid:279) til en uærbødighet overfor egne konstruksjoner og antagelser. Dette for å kunne interessere seg ”*aktivt og nysgjerrig for andres perspektiver – på utkikk etter hvordan andres adferd kan ses som invitasjoner også til oss som fagpersoner*”. Også hos Ness et.al. (2014) vises det til OAS-modellen. De vektlegger at man i hjelpeapparatet legger til rette for at foreldre kan ta imot kunnskap som forsterker eller utvikler den nødvendige samarbeidskompetanse for å kunne bistå barna.

I forhold til forståelsen om at vi ikke kan *ikke-kommunisere*, kan det bli en utfordring å sette ord på det ordløse, det analoge. Hertz (2011) spør etter hvilke invitasjoner som ligger i ungdoms atferd og følelser – og får vi øye på disse? Å ha som utgangspunkt at vi møter hverandre med ulike virkelighetskonstruksjoner gjør det nødvendig å gi språk til våre opplevelser, og å være nysgjerrige på andres, fordi språket ” *har en enorm kraft, og er antakelig det viktigste verktøyet vi har å gjøre med i relasjon til andre mennesker*” (ibid:279).

Haugen (2008) argumenterer for at barns ”agency” i større grad må tas hensyn til. Agency blir hos Toverud (Thorsen og Toverud 2002:40) beskrevet som ”*individets mulighet til å forhandle om og forandre sine betingelser, skyve på ”rammene” og delta i konstruksjon av sosial virkelighet*”.

Foreldre og barn som opplever samlivsbrudd forholder seg på ulike måter til nettverket sitt, både det privat og det profesjonelle. Så langt vi har sett, er barn lite aktive i det profesjonelle nettverket som direkte har med separasjon og skilsmisse å gjøre (Aadnanes et.al 2011).

Men andre institusjoner som barnehage og skole, representerer viktige sosiale kontekster hvor barn tilbringer mye av sin tid, *også* når de gjennomgår utfordrende perioder av sitt liv. Møter de voksne her så mange barn årlig som opplever dette, at de står i fare for å bagatellisere opplevelsen som ”alminnelig”? Kristiansand kommune har et samarbeidsprosjekt mellom skole og familiesenter som skal ivareta unges behov ved samlivsbrudd. De har kalt det ”vanlig, men vondt”, og jeg tenker det er en konsis beskrivelse på hvor viktig det blir å spørre etter individuelle opplevelser i den, etter hvert, så vanlige livshendelsen i unges liv (Gulbrandsen 2015).

2.3.4 Medias innflytelse

“En studie av norsk mediespråk i de siste 20 åra viste at ord som *rettighet* og *valgfrihet* økte, mens det var nedgang i bruken av ord som *solidaritet*, *felles* og *velferdsstat* (Ulvik 2009).

“Når foreldreskap etter samlivsbrudd diskuteres i media, er det lett å få det inntrykk at skilte foreldre vanligvis er i konflikt med hverandre, at det samarbeides dårlig, og i liten grad deler omsorgen for barna..... Slike forestillinger er utbredt fordi media fokuserer på det negative, de vanskeligste og verste tilfellene. Virkeligheten er en annen, det store flertallet av foreldre har et omfattende og godt samarbeid” (Moxnes 2003:95).

Denne uttalelsen fra Moxnes (ibid) blir ikke slått stort opp. Innen media velges saker ut etter nyhetskriterier som kalles VISAK: vesentlig, identifikasjon, sensasjon, aktualitet, konflikt (Volle 2014). Når det gjelder mitt aktuelle tema kan det virke som at kriteriene er regulert etter nyhetskriteriene KVISA: konflikt, vesentlig, identifikasjon, sensasjon, aktuell (Dahl og Eikvil u.å.).

I det medieskapte bildet av foreldresamarbeid er store grupper foreldre, særlig fedre, lite fornøyde med måten omsorgen for barna er fordelt på, og med foreldresamarbeidet. Slik er det ikke” (Moxnes 2003:101).

Jeg spør meg hvordan barn opplever denne ensidige fremstillingen av deres hverdag? I vårhalvåret 2015 mens jeg har holdt på med studien er det kommet flere innspill som forsøker å protestere på det krisebildet som er skapt. NRK Super hadde i uke 12/2015 flere innspill hvor barns opplevelser ble mer nyansert. Det ble sendt korte informative innslag og filmer som ble sendt viste hvordan praktiske, økonomiske og emosjonelle opplevelser kunne gi seg utslag, men også at det kunne finnes gode løsninger.

Tema på NRK Super ble fulgt opp av debatter og innslag på NRK Radio og i aviser (Amundsen i VG 15.04.15), og det er viktige innspill hvor bildet blir mer nyansert og barn blir subjekter og fremstilles som aktive i sine liv, selv om de lever innenfor rammer som andre har valgt for dem.

”Vi lever i en tid [.....] der såkalte vitenskapelige data møter oss hver eneste dag i radio og fjernsyn, på Internett og i reklame. På denne bakgrunn er det viktig å rette kritisk søkelys mot hva som formidles i våre hverdagssammenhenger” (Thornquist 2003:71).

Risikoen for å miste det store, mer nyanserte, perspektivet er nærliggende hvis det er sensasjonene som skal få oppslagene når det gjelder virkeligheten til de fleste barn og familier som opplever samlivsbrudd (Hertz 2011).

3 Metode

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for metodisk forankring og hvordan dette er forutsetning for tilnærming, gjennomføring og fortolkningen av intervjumaterialet. Jeg vil deretter presentere utvalget, utarbeidelse av intervjuguide, samtalene og kategoriseringsprosessen. Til slutt i kapittelet redegjør jeg for forskningsetikk, troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.

3.1 Vitenskapsteoretisk landskap

Når jeg skal redegjøre skriftlig for min vitenskapsteoretiske forståelse merker jeg hvordan ord og begrep blir statiske og fastlåste, og hvordan de står i et motsetningsforhold til en postmoderne epistemologi og en sosialkonstruksjonistisk forståelse som ønsker å antyde samskapning og bevegelse. Til tross for at det ikke lenger snakkes om en dualisme i forhold til subjektet og verden, finner jeg det fascinerende hvordan Anderson (2003) erkjenner hvordan språk ”låser” og holder oss fast til en bestemt oppfatning. Hun diskuterer vitenskapsteori innen forståelsen av en bevegelse, og sier at ”*postmoderne tenkning peker på kunnskap som en diskursiv praksis, på et mangfold av historier [.....], den betoner kunnskapens relasjonelle natur og språkets skapende natur*” (ibid:64). Denne dynamikken kommer til uttrykk når hun bruker begrepet ”landskap” heller enn ”ståsted”, noe jeg ydmykt har kopiert.

Innenfor dette vitenskapsteoretiske landskapet vil det være naturlig å velge en kvalitativ forskningsmetode, med en fenomenologisk tilnærming, som vektlegger et fenomenets betydning i motsetning til kvantitative metoder som vektlegger utbredelse og tall (Thagaard 2009). Mitt forskningsfokus er barns opplevelse av overgangen mellom sine to foreldrehjem. Langdridge (2006:269) beskriver tilnærmingens fokus som ”*verden slik den fremstår, det vil si menneskers opplevelser av verden de lever i*”.

Kvalitative metoder er fleksible, det vil blant annet si at problemstillingen kan justeres i løpet av prosjektet. Slik kan man si at de ulike delene står i et gjensidig påvirkningsforhold til hverandre, og det skapes en dynamikk. Thagaard (2013) kaller dette en syklisk modell, hvor de ulike delene påvirker hverandre kontinuerlig

gjennom hele forskningsprosessen. Dette til forskjell fra kvantitativ forskning, som er mer lineær og de enkelte delene avsluttes før man begynner på en ny (ibid).

Langdridge (ibid) deler opp ulike kvalitative tilnæringer i to grupper; fokus på deltagerens forståelse og fokus på språk. Grounded theory (GT) tilhører den første gruppen. Innenfor metoden er man opptatt av å avdekke prosesser, og vektlegge det komplekse i folks liv, noe som passer i forhold til mitt tema. Datainnsamling og analyse er tett sammenvevd, noe som betyr at tema som fremkommer fra de første informantene bidrar til endringer i de neste intervjuene (Langdridge 2006:254). Underveis i prosessen måtte jeg gjøre endringer i forhold til intervjupersoner, og redegjør for dette under punkt 3.4.2. Denne endringen gjorde også at jeg gikk bort fra GT som metode metode, og valgte Interpretativ Phenomenological Analysis – eller fortolkende fenomenologisk analyse, IPA.

3.2 IPA

IPA er en idiografisk tilnærming til små utvalg, for å forstå spesielle fenomen i en konkret kontekst. Det som knytter IPA som metode til en fenomenologiske retningen, er hvordan metoden i størst mulig grad ønsker at den individuelle opplevelsen av et fenomen skal uttrykkes (Smith, Flowers, Larkin 2009). Metoden har fokus på intervjupersonenes forsøk på å skape mening av egne erfaringer, og karakteriseres av prosesser som går fra det enkle til det delte, og fra det beskrevne til det fortolkende. Det vektlegges å skape en ”dialog” mellom forsker, de kodede data og fagkunnskapen (teorien). Dialogen søker å belyse forståelse for hvordan fenomenet som beskrives, kan oppleves av de som deltar (ibid).

IPA sitt teoretiske grunnlag er bygget på

- Fenomenologi
- Hermeneutikk
- Ideografi

Disse tre teoretiske ståstedene er svært ofte utgangspunkt i alle kvalitative studier, og i IPA kombineres de til en helhet og overordnet teori (ibid), og jeg skal i det følgende redegjøre for disse.

3.2.1 Fenomenologi

Fenomenologi er ikke en retning, men en bevegelse som omfatter flere retninger hvor erfaringskunnskap er det essensielle. Edmund Husserl (1859-1938) regnes som grunnlegger av fenomenologien. Et fenomenologisk vitenskapssyn tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen og forsøker å forstå meningen personene tillegger opplevelsen eller fenomenet. Den omkringliggende verden kommer i bakgrunnen, da forskeren har sin interesse på de personene som inngår i prosjektet og beskriver omverdenen slik den erfares av dem. Dette kalles fenomenologisk reduksjonisme (Alvesson og Sköldbberg 2008).

I følge Thornquist (2003) var fenomenologene kritiske til det positivistiske vitenskapssynet som tok for gitt et skille mellom vitenskap og alminnelig liv. Fenomenologene var opptatt av å se vitenskap og erfart liv i sammenheng. Jeg er opptatt av intervjupersonenes opplevelse og beskrivelse av det skiftet de gjør mellom sine to hjem, det Husserl (i Thornquist 2003:91) kaller ”den konkrete, dagligdagse verden vi tar for gitt uten reservasjon og med grunnleggende tillit. Det dreier seg om en tilstand av å være-i verden”. Thornquist (ibid:91) sier videre:

”Fenomenologenes utgangspunkt er altså at vi lever i en verden som har mening og betydning for oss. Vi har, sier fenomenologene, en opprinnelig erfaring med verden; vi har en fortrolighet med verden hvor vi er sammen med andre, i en intersubjektiv verden, der vi tar for gitt at andre er der sammen med oss, og er av samme slag.”

Husserl mente at for å kunne studere verden måtte vi også ha fokus på bevissthetens intensjonalitet, det bevisstheten er rettet mot. Alfred Schutz (1889–1959) og Maurice Merleau-Ponty (1907–1961) var kritiske til Husserls ensidige fokus på bevisstheten. De tok utgangspunkt i at mennesker har omgang med hverandre, og er involvert i

hverandre og videreutviklet fenomenologien med fokus på henholdsvis subjektets sosiale forankring og subjektets kroppsforankring (ibid).

Livsverdenen – det Husserl kalte hverdagsopplevelser, ble svaret på mye av kritikken som ble rettet mot han på 20-tallet; at han fjernet seg fra fenomenene i den levde virkeligheten (Lock & Strong 2014). Denne endringen i oppmerksomhet blir senere utgangspunkt for Schütz' arbeid og jeg liker dette sitatet godt:

”Verden er fra begynnelsen av ikke individets private verden, men en intersubjektiv verden, felles for oss alle, hvori vi ikke har noen teoretisk, men en praktisk interesse. Hverdagslivets verden er scenen og også objektet for våre handlinger og samhandlingene.... Vi arbeider og opererer ikke bare innenfor, men overfor verden (ibid:64).

Intersubjektivitet slik Schütz forholder seg til begrepet, dreier seg om en harmonisering eller koordinering av de varierte måtene vi responderer på hverandre på. Man tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen, og setter ”virkeligheten i parentes” som Husserl kalte det, og har fokus på fenomenverdenen, ”det levde” (Alvesson og Sköldberg 2008).

3.2.2 Ideografi

Det ideografiske tilsier at man ønsker å beskrive i detalj erfaringer og opplevelser, i forhold et avgrenset tema. Det er det spesielle eller konkrete som er i fokus, og det ideografiske i en IPA analyse vil være opptatt av to nivå; for det første en detaljorientering og dybde i analysen, noe som krever en systematisk grundighet. For det andre vil man være opptatt av hvordan den enkelte personen, i en konkret kontekst opplever et fenomen (Smith et.al. 2009), og det medfører at hvert intervju analyseres for seg selv, før det gjøres fortolkninger.

Det som ofte sees som en motsetning til en ideografisk tilnærming, er en nomothetic tilnærming som blir forbundet med produksjonen av mer generaliserbare størrelser. Dallos og Vetere (2005) har en interessant diskusjon om det de kaller en feilslått dikotomiseringen av disse tilnærmingene, spesielt knyttet til psykoterapiforskning, og

viser til hvordan man kan kombinere disse. Det lar seg imidlertid ikke gjøre innenfor rammen av denne oppgaven å gå nærmere inn på dette.

For å ivareta det ideografiske perspektivet i min studie vektla jeg følgende: Jeg var oppmerksom på de føringene min forforståelse kunne ha, og valgte et semistrukturert intervju for å kunne ha en åpenhet for intervjupersonenes opplevelse.

Transkripsjonene ble gjort rett etter at hvert intervju var over, og jeg gjennomgikk transkripsjonene flere ganger under hele analyse og kategoriseringsprosessen,

3.2.3 Hermeneutikk

Hermeneutikk er fortolkningsteori som i utgangspunktet ble brukt som redskap for å forstå bibelske tekster, og senere utviklet til å fortolke historisk og litterært arbeid (Smith et.al.2009). Hermeneutiske teoretikere, som Heidegger, Gadamer og Schleiermacher, spurte seg: hva er metodene og hensikten med selve fortolkningen (ibid)?

Hermeneutikken er opptatt av forståelse og fortolkning, og at dette er påvirket av hvordan fortolkeren ser verden. Forståelse kan kun ses som en fortolkning gitt av en fortolker, og kan ikke sees på som forsøk på å oppnå sannhet eller én virkelighet. Gadamer (i Anderson 2003:68) mente at fortolkning ikke er noe statisk, men endrer seg når den påvirkes av historien, kulturen og tiden. Den hermeneutiske sirkelen ble introdusert av Heidegger (ibid) for å forstå hvordan delene og helheten forholdt seg til hverandre, ved at en forståelse av en del av virkeligheten alltid vil påvirke vår oppfatning av helheten. Videre vil en ny forståelse av helheten belyse de enkelte delene på en ny måte. Thagaard (2013) anser den hermeneutiske sirkelen til å være det viktigste elementet innen hermeneutikken.

Det foregår enda diskusjoner om hvordan forstå de hermeneutiske prinsippene. Jeg vil i denne sammenhengen vise til Thornquist (2003:145) som forstår forskerens forutforståelse, perspektiver og samtid, som både en betingelse og en begrensning for forståelsen.

3.3 *Datainnsamling*

3.3.1 Intervjuguiden

I mine samtaler som familieterapeut bruker jeg ofte genogram (Alsing 2005, Johnsen og Wie Torsteinsson 2012) som utgangspunkt for samtalen. Jeg kan også bruke genogrammet som utgangspunkt for tavlearbeid med to hus og personens bevegelse og opplevelse av å gå i mellom disse husene. Jeg hadde planer om å tegne genogram som utgangspunkt for intervjuene, men jeg gikk bort fra det med tanke på at det kunne bli for ledende i forhold til tema, og forhindre spontaniteten og intervjupersonens egne beskrivelser av sin livsverden (Kvale og Brinkmann 2009). I kvalitativ forskningslitteratur (Thagaard 2013, Dallos og Vetere 2005) vektlegges viktigheten av åpne spørsmål for å ivareta intervjupersonens autentiske historie. Kvale og Brinkmann (2009) diskuterer oppfattelsen av ledende spørsmål opp mot hvordan kunnskap tradisjonelt settes inn i empiristiske og positivistiske rammer, og viser til den alternative postmoderne kunnskapsproduksjon som noe mellommenneskelig og felles.

Jeg laget en grov skisse av temaene jeg ønsket å finne ut av, men det var vanskelig å holde meg til "overgangen" og opplevelsen av sammenheng. Det ble utfordrende for meg og ikke "gå inn" i de to hjemmene samt å spørre etter mestring. Jeg ser det som et resultat av min lange praksis fra problemfokusede arenaer som familievern og psykiatri. Overraskende fordi jeg har hatt en tanke om at jeg var mer ressurs- og mestringsorientert enn det som viste seg da jeg laget intervjuguiden.

I ettertid av intervjuene har jeg reflektert over om at jeg sammen med informasjonsskrivet og samtykkeskjemaet, kunne ha sendt ut en genogramskisse eller en skisse av to hus, for enda mer å "tune" inn intervjupersonen på hvilken del av personens livsverden jeg ønsket å ha fokus på, nemlig mellomrommet i forbindelse med skiftet av hjem og ungdommenes opplevelse av sammenheng.

Samtidig ville det også ha lagt føringer som ledet dem dit jeg ville, og de ville kanskje ha tilpasset seg temaet på en måte som ikke ville gitt meg tilgang på deres "livsverden". I utformingen av intervjuguiden var jeg opptatt av å ha få hovedspørsmål, og heller stikkord til meg selv på oppfølgingsspørsmål dersom intervjupersonen ikke kom inn på mitt fokusområde (vedlegg nr.1)

3.3.2 Utvalgsprosessen

Mitt valg av informanter skulle ha spesifikke egenskaper og erfaringer med et fenomen eller et tema og ble derfor det Thagaard (2013) kaller et strategisk utvalg, det vil si at utvalget er strategisk i forhold til problemstillingen undersøkelsen baseres på. Jeg var opptatt av at intervjupersonene hadde spesielle perspektiv og erfaringer, mer enn at de var en del av en populasjon (Smith et.al. 2009).

Jeg ønsket primært å intervju ungdom over 16 år, og at de oppfylte følgende kriterier:

- De skulle bo eller hadde bodd i en tilnærmet 50/50-ordning i to hjem.
- Begge foreldrene hadde etablert seg med nye partnere.
- Det skulle ikke være et konfliktfylt samarbeid mellom foreldrene.

Jeg henvendte meg til mitt private og profesjonelle (kollegaer) nettverk over hele landet og har også henvendt meg formelt skriftlig til helsesøster på en videregående skole. Dette gjorde jeg med bakgrunn i etiske betraktninger, da jeg i flere år har arbeidet i familievernet i egen by, har egne ungdommer i aldersgruppen, og har profesjonell relasjon til mange familier som befinner seg i innenfor forskningsprosjektets hovedtema.

Det var vanskelig å finne ungdom som passet til mine kriterier. Etter hvert gjorde jeg endringer i forhold til kravet om at begge foreldrene skulle ha etablert nye partnere. Jeg ønsket at de skulle ha nærhet i tid til bosituasjonen, men siden de måtte være over 16 år, viste det seg at de hadde større fleksibilitet i forhold til hvor de bodde. De hadde likevel en noenlunde forutsigbarhet som var basert på den opprinnelige ordningen.

De av mitt nettverk som jeg henvendte meg til, snakket om mitt prosjekt til aktuelle personer i sitt nettverk og fikk tillatelse til å gi meg mailadresser eller mobilnummer. Jeg informerte mine bekjente om at jeg hadde tilgang på flere intervjupersoner og at jeg bare ville bruke fire. Dette for å bidra til å anonymisere i så stor grad som mulig. Jeg kontaktet deretter hver intervjuperson på mail og fikk tillatelse til å sende informasjonsskriv og samtykkeskjema. Deretter gjorde vi avtale om intervju og disse

ble gjennomført i perioden september-oktober-14. Pilotintervjuet varte i 50 minutter, mens de andre var innenfor en tidsramme på mellom 40 og 50 minutter.

3.3.3 Intervjuene

Det var utfordrende, og overraskende synlig hvordan samspillet mellom intervjupersonen og forskeren er avgjørende for å få gode data. Til tross for at jeg hadde foretatt et pilotintervju opplevde jeg at min intervjuguide ikke ble god nok. Jeg hadde valgt å gjøre et semistrukturert intervju (Langdridge 2006), som skulle ramme inn intervjuet, men samtidig gi meg mulighet til å kunne følge intervjupersonens historie. Jeg ser at jeg kunne ha brukt mer tid på å etablere kontakten med de jeg skulle intervju. Jeg kunne for eksempel ha møtt dem for å informere om prosjektet og gått gjennom samtykkeskjema. Det lot seg imidlertid ikke gjøre både av økonomiske og praktiske årsaker. Dette er betraktninger jeg gjør meg etter at intervjuene er ferdige og jeg sitter med erfaringen av at det var vanskelig å fokusere på overgangene fra det ene hjemmet til det andre.

Den første samtalen hadde jeg i byen hvor jeg bor, og den ble foretatt på mitt kontor, noe intervjupersonen foreslo, og også følte seg fortrolig med. Den andre samtalen fikk jeg gjort under besøk i en annen by, og da kom intervjupersonen til meg på hotellet hvor jeg bodde. Jeg fikk låne et konferanserom på hotellet. Dette opplevde jeg som langt fra optimalt og jeg ville i ettertid ha valgt å ta imot intervjupersonen på mitt eget rom, eller bedt konkret om et mindre rom. Dette henger sammen med at jeg ikke opplevde at jeg klarte å tilrettelegge for en komfortabel situasjon.

To av intervjuene er gjort på Skype og jeg trenger å si noe mer utfyllende om dette i forhold til det som Kvale og Brinkmann (2009) kaller iscenesettelse av intervjuet. Jeg var spent på om samtale på "skjerm" ville virke forstyrrende, i tillegg til at jeg skulle ta opp samtalen på bånd. Selv har jeg mye erfaring med å avholde møter via telematikk, både av formell art og i sammenheng med personlig veiledning, og er således vant med å snakke om fortrolige tema "på skjerm".

Dette ble likevel annerledes og utfordringen lå i tilretteleggingen og forskers ansvar for å gjøre "scenen" trygg, og skape den kontakten som er avgjørende for at

intervjupersonen vil dele sine opplevelser (ibid:149). Jeg gikk i større grad glipp av kroppsspråk og ansiktsuttrykk, enn ved å snakke med en person i samme rom. Det ble likevel en situasjon som jeg oppfattet som god, og begge intervjupersonene var meddelsomme og liketil i kontakten.

Begge ungdommene var fortrolig med Skype og begge hadde mor i rommet da de ble ringt opp. Starten bar preg av at de henvendte seg til mor for å få bekreftet opplysningene de gav til meg, for eksempel som hvor lenge de hadde bodd i en deleordning. Begge mødrene forlot rommet ganske umiddelbart etter at vi kom i gang. Jeg opplevde at intervjupersonene kommuniserte både med mor i rommet og med meg på skjermen på en måte som gav en følelse av trygghet. Jeg tenker at kontekst her var mer fremmed for meg enn for dem, til tross for min erfaring med telematikk møter.

Det jeg opplevde som mest utfordrende var at lyd kvaliteten kunne variere, og jeg registrerte under transkriberingen at jeg i mindre grad lot pausene være når vi ikke var i samme rommet. Det opplevdes også annerledes å avslutte intervjuet med å både slå av båndopptager og Skypekontakten. Jeg kunne selvsagt ha gjort et skille på dette, og slått av båndopptageren før jeg avsluttet Skypekontakten, og uten båndopptager avrundet samtalen.

Alle fire kommenterte på at det var rart og uvant å snakke om dette temaet, og at bosituasjonen de hadde hatt mellom syv og sytten år (snitt på 11 år), egentlig var ganske ureflektert. Alle brukte ord som rutine, automatisk, så vanlig, tenker ikke over det osv.

Det var svært nyttig å gjennomføre et pilotintervju, da jeg ble oppmerksom på de overnevnte utfordringene som lå i mitt fokus. Jeg ble også oppmerksom på at jeg trakk meg, og ikke gikk videre på tema jeg ante ble utfordrende for ungdommen. Jette Fog (Kvale og Brinkmann 2009:184) har formulert dette etiske dilemmaet slik:

“ Forskeren ønsker at intervjuet skal være så dyptgående og utforskende som mulig, med risiko for å krenke personen, men ønsker på den annen side å respektere den intervjuede personen så mye som mulig – dermed risikerer han eller hun å få empirisk materiale som bare skraper på overflaten”.

Dette finner jeg bl.a. beskrevet hos Kvale og Brinkmann (2009:61) som noen av utfordringene nettopp når vi har lang praksis fra terapifeltet, og skal gjennomføre et forskningsintervju: *“mens det i det terapeutiske intervjuet legges vekt på å oppnå personlig forandring, legges det vekt på å oppnå intellektuell innsikt i forskningsintervjuet”*. I løpet av ti år, fra 2002 til 2012, har antall barn som lever i en 50/50-ordning, økt fra 8 til 25 % .

Det vil derfor være interessant å snakke med dem om deres opplevelse, og utfordringer knyttet til dette, og da spesielt med fokus på mestring og det salutogene perspektivet (Antonovsky 2012).

3.3.4 Utvalgets størrelse

I diskusjonen om å bruke kvalitative versus kvantitative forskningsmetoder vil ofte utvalgets størrelse være et kritisk argument mot kvalitative forskningsmetoder. Dallos og Vetere (2009:41) sier i forhold til dette at *“the issue is quality, not quantity, and given the complexity of most human phenomena, IPA studies usually benefit from a concentrated focus on a small number of cases”*. Diskusjonene som handler om størrelse lander de på at et minimum bør være fire deltakere, mens Smith et.al. (2009) foreslår en antall på mellom tre og seks intervjupersoner.

Malterud (2003) tar til ordet for å ikke kalle de første dataene for pilotprosjekt, da all erfaring vi får inngår i prosjektet, og vil prege vår forståelse. Jeg har intervjuet fire personer, inkludert pilotintervjuet, og finner mening i det som Malterud (ibid) argumenterer for.

3.4 Kategoriseringsprosessen

Dallos og Vetere (2005) lister opp hvordan analyseprosessen kan gjennomføres i seks punkter, og disse ble fulgt da jeg gikk gjennom egen analyseprosess, i tillegg til at jeg støttet meg på analyselitteratur fra Smith et.al (2009) og Langdridge (2006).

En IPA analyse er en trinnvis prosess av følgende stadier

- 1) Hver transkripsjon blir lest og re-lest flere ganger
- 2) Søket etter tema blir gjort ved at man lager en kolonne på hver side av teksten som forsker har valgt ut. På venstre side føres det opp nøkkelord, det Smith et.al.(2009) kaller innledende koding.
- 3) I den høyre kolonnen føres forskerens egne slutninger, refleksjoner og antagelser opp.
- 4) Begrepene i venstre kolonne slås sammen og knyttes til teori og erfaring fra klinisk praksis.
- 5) Nå skal de sammenslåtte kodene settes inn i ulike kategorier. I tillegg kan slutningene som er gjort i høyre kolonne, bli isolert i egne kategorier, slik at skjevheter og antagelser blir synliggjort. Det er avgjørende i en IPA studie at man forstår hvordan våre antagelser både driver og fordekker vår tilnærming til både datainnsamlingen, analysen og fortolkningen.
- 6) Under hver hovedkategori kan det sorteres eventuelle undertema som navngis ut fra de refleksjonene jeg har notert.

Ad pkt.1)

Det ble brukt båndopptaker under intervjuene, og jeg transkriberte alle intervjuene selv. Jeg transkriberte så tett opp til intervjutidspunktet som det var mulig, for å holde intervjupersonene nært i minne. Opptakene kan bidra til at intervjupersonenes stemme blir mer til stede enn om forskeren bruker egne notater av intervjupersonens utsagn (Thagaard 2009). Jeg fikk overraskende gode opptak, og bare i et par sekvenser fra de to intervjuene på Skype, var opptaket utydelig. Til tross for at jeg hørte på opptakene flere ganger, fikk jeg ikke tak på hva som ble sagt i de utydelige sekvensene. Det at jeg hørte på opptakene flere ganger, bidro til at jeg gjorde meg kjent med materialet, og økte tilstedeværelsen av intervjupersonen i materialet.

Ad pkt.2 og pkt.3)

Jeg laget kolonner på hver side av den transkriberte teksten, og valgte å notere utsagn fra intervjupersonene samtidig som jeg gjorde refleksjoner og knyttet utsagnene til teori i høyre kolonne. Hos Smith et.al. (2009) beskrives det hvordan man ut fra høyre

kolonne kan avlede egen forforståelse, og bli oppmerksom på hvordan det preger min fortolkning. Jeg gjennomgikk hvert intervju grundig og gav hver intervjuperson egen farge som ble fulgt gjennom hele prosessen for lettere å holde rede på hvem som hadde sagt hva. Da jeg var usikker på om jeg hadde fått materiale som kunne brukes til å belyse min problemstilling som beskrevet i prosjektplanen, gikk jeg gjennom denne grundig for å sammenstille materialet og prosjektplanen.

Ad.pkt.4)

Jeg listet opp alle utsagnene jeg hadde notert meg, og prøvde å se etter sammenhenger. Jeg fant 19 tema som jeg skrev opp på flere ark i A3 størrelse, og gjorde refleksjoner omkring sammenhenger direkte på arket. Deretter klippet jeg ut utsagnene jeg hadde fargekodet og la i konvolutter knyttet til hver intervjuperson. Ungdommene hadde ingen opplevelse av at det var noen spesielle ritualer knyttet til overgangene, og det gjorde det utfordrende å finne kategorier som kunne hjelpe meg å belyse problemstillingen (sammenhengen, mellomrommet, overgangen), som jeg ville diskutere med utgangspunkt i kategoriene.

Ad.pkt.5 og 6)

Med utgangspunkt i at jeg ikke opplevde å finne informasjon som kunne knyttes til problemstillingen, forsøkte jeg å nullstille meg, se bort fra alle utklippene, sammenstillingen av utklippene, kategoriseringen osv. Deretter leste jeg gjennom alle transkripsjonene på nytt med utgangspunktet ”når de ikke snakker om skiftet mellom sine to hjem, hva er det da de sier noe om?” Jeg laget en ny fargekode som representerte uttalelser jeg i første omgang ikke lette etter.

Jeg laget meg en matrise med fire kolonner. Hver intervjuperson fikk sin kolonne, og i disse skrev jeg opp de utsagnene jeg hadde valgt. Jeg begynte med den ene og gjorde den ferdig før jeg begynte med den andre osv. Utsagnene til nr.2 som lignet på noe nr.1 hadde sagt ble satt inn på samme linje i matrisen. Slik gjorde jeg med alle fire intervjuene. Denne gangen fant jeg også 19 tema som flere enn en person hadde sagt noe om. Helt til venstre i matrisen noterte jeg meg at 8 av disse utsagnene kunne knyttes til begrepene sammenheng og overgang, som er min problemstillings hovedfokus. Jeg laget ny oversikt på A3-ark og førte opp utsagnene som sa noe om overgang og sammenheng, samt de utsagnene som beskrev andre tema. Jeg arbeidet

deretter med å slå sammen utsagnene for å finne kategorier. Da dette arbeidet var ferdig hadde jeg fått utledet følgende kategorier:

- Taushet. Denne kategorien fikk to undertema; taushet i forbindelse med samlivsbruddet og taushet i forbindelse med flyttingen mellom hjemmene.
- Tid. Herunder registrerte jeg tre undertema; Famile- og søskentid, tid med usikkerhet og stabilisering og til sist framtid.
- Tilpasning
- Normalitet

Tilnærmingen i et IPA-studie er fenomenologisk da man er opptatt av personer skaper mening av erfaringer knyttet til studiets hovedtema. Tilnærmingene er konstruksjonistisk i antagelsen om at mening skapes gjennom fortolkende prosesser, både for forsker og for deltager. Videre vil blant annet kontekst forme personenes refleksjoner over sine erfaringer (Dallos og Vetere 2005).

De kategoriene jeg har funnet vil bli diskutert i kapittel 4, med dette som bakteppe.

3.5 *Forskningsetikk*

Kvale og Brinkmann (2009:80) sier at en intervjuundersøkelse er moralsk, og etiske problemstillinger skal prege hele forløpet. Det som har vært spesielt viktig i min undersøkelse var knyttet til ivaretagelsen av intervjupersonene, da spesielt samtykke og sikring av konfidensialitet, samt konsekvenser for hvordan jeg fortolket og presenterte det de fortalte meg. Hos Thagaard (2013:121) blir dette kalt grunnprinsipper for etisk forsvarlig forskningspraksis. Jeg sier noe om hvordan jeg ivaretok disse prinsippene i kulepunkt under:

- Mitt forskningsprosjekt ble godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), etter at jeg sendte informasjonsskriv, intervjuguide og opplysninger om hvordan data skulle oppbevares. NSD klargjorde også at jeg ikke trengte å sende søknad til Regional Etisk Komitè (REK), da mine henvendelser ikke gikk til sårbare grupper.

- Mine intervjupersoner fikk skriftlig informasjon om at deres samtykke til å delta, kunne trekkes gjennom hele prosessen, og jeg brukte også tid på dette da vi møttes. De ble informert om hvordan jeg skulle oppbevare data, samt at data skulle slettes på det oppgitt tidspunkt.
- Under intervjusituasjonen la jeg til rette for at det skulle være så bekvemt som mulig, og jeg sikret at vi ikke skulle bli forstyrret.
- Jeg var oppmerksom på at intervjuet kunne sette i gang prosesser, på godt og vondt, hos intervjupersonen. De ble derfor informert om muligheten til å ta kontakt med meg dersom de hadde behov for det i ettertid.
- Selv om det har vært et viktig prinsipp å være lojal til mine intervjupersoner i innsamling og analyseprosessen, vil min presentasjon være en fortolkning av deres forståelse (Thagaard 2013:121), og refleksiviteten vil være farget av min fagforståelse og ikke det ”innenfra-perspektivet” som var utgangspunkt for deres fortellinger.

3.6 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

Disse begrepene vil i kvantitative studier benevnes som reliabilitet, validitet og generalisering. Da de to første begrepene har en annen betydning innenfor kvalitative studier, tar noen til ordet for å synliggjøre dette ved å bruke begrepene troverdighet og bekreftbarhet (Thagaard 2013), som i større grad henspeiler til et fenomenologisk/hermeneutisk landskap.

3.6.1 Troverdighet

I fremstillingen av kunnskapen som fremkommer i min forskning vil troverdigheten være knyttet til min redegjørelse for hvordan denne kunnskapen er utviklet. I dette ligger hvordan jeg synliggjør hva som er informasjon fra intervjupersonene og hva som er min fortolkning av informasjonen (Thagaard 2013). Etter hvert som jeg går inn i analysearbeidet, blir dette svært forståelig og konkret for meg, da jeg overraskes over hvilke muligheter for fortolkning som ligger i teksten.

Å redegjøre for mine relasjoner til intervjupersonene og hvilke erfaringer jeg har fra det feltet som forskes på, styrker troverdigheten til prosjektet (Langdridge 2006). Jeg fikk tilgang til mine intervjupersoner gjennom mitt ytre nettverk, og fikk en spredning fra Trøndelag og nordover. De ble valgt ut fra at de hadde levd i en 50/50-ordning over flere år, og at det ikke hadde vært høy konflikt mellom foreldrene. Dette var med bakgrunn i at jeg over mange år har arbeidet med foreldre og familier som har vært hjelpetrengende på ulike måter knyttet til samlivsbruddet og delt-bostedsordningen. Min kunnskap fra feltet preger selvfølgelig mine tanker om temaet, og jeg måtte ha en bevissthet på dette i utforming av intervjuguide og i møtet med intervjupersonene, slik at jeg i så stor grad fikk tilgang på deres kunnskap, uten at min forforståelse stod i veien. I min skriftlige fremstilling vil jeg bestrebe meg på å være tydelig på hva som er mine fortolkninger, hva som er utdrag fra intervju og hvilke teoretiske kilder jeg har knyttet til materialet (Thagaard 2013).

3.6.2 Bekreftbarhet

”Validitet handler om hvorvidt den metoden man bruker faktisk undersøker det emnet det er meningen at den skal ”(Langdridge 2006:305). Psykologiske og sosiale fenomener lar seg ikke måle på samme måte som fysiske fenomener. I vårt fag vil det være begrensninger uansett form for validering vi bruker, og det vil mer være snakk om hvordan øke validiteten, mer enn en garanti for validitet (ibid). Gyldigheten av det arbeidet jeg har gjort, må vurderes ut fra beskrivelsene jeg gir av hvordan jeg har kommet fram til de kategoriene jeg har valgt. Samtidig må det tas høyde for at beskrivelsene jeg gjør, ut fra et fenomenologisk/hermeneutisk ståsted, vil være preget av min kulturelle bakgrunn, min kunnskap om temaet og mitt blikk.

I kvalitative studier styrkes fortolkningen av materialet hvis flere forskere deltar i prosjektet (Thagaard 2009). Dette prosjektet er mitt alene, men jeg har hatt en kyndig veileder med forskningskompetanse, samt jevnlig gjennomlesning fra en forskningskyndig fagfelle, og disse har gitt meg nyttige og korrigerende innspill. Mine tolkninger må også sees på med bakgrunn i at jeg har mitt arbeidsfelt møter familier og barn i forbindelse med samlivsbrudd, og etter.

3.6.3 Overførbarhet

Overførbarhet knyttes til forskningsfunnenes relevans utover det konkrete prosjektet (Thagaard 2013). Den kunnskapen jeg utvikler er et resultat av samarbeidet mellom meg og mine intervjupersoner (Kvale og Brinkmann 2009), men vil i løpet av prosessen utvikle seg til et forhold mellom forsker og tekst (Thagaard 2013). Dette medfører et stort ansvar for de som har utviklet teksten sammen med meg, og med tanke på de fortolkningsmuligheter som ligger i det transkriberte materialet, har det vært av betydning å hele tiden ha min forforståelse ”langt framme”, slik at jeg kunne alarmeres når jeg kom til å forlate hva intervjupersonene faktisk sa. Jeg har lagt vekt på at de som deltok skal kunne anerkjenne egen deltagelse men også at personer med egen erfaring fra fenomenet som studeres, kan kjenne seg igjen i tolkningene som formidles i teksten (ibid.213).

Mitt forskningstema er barns erfaring og opplevelse av å skifte mellom sine to hjem, når de bor begge steder like mye. Det er selvfølgelig et ønske at mine funn skal kunne språksette den betydelige innsatsen disse legger for dagen, og hvordan de beskriver hva som bidrar til at de mestrer det. Overførbarhet kan knyttes til gjenkjennelse, og jeg ønsker at mitt forskningsarbeid skal anerkjenne den etter hvert økte gruppen som lever likt i to hjem, men også at resultatet skal anerkjennes av dem. Innenfor mitt fagfelt, familievern og BUP, vil et mestringsfokus gi innflytelse på hvordan det vil legges til rette for at barn og ungdom skal komme til ordet med sine opplevelser.

4 Presentasjon av funn og analyse

4.1 Presentasjon av intervjupersonene

Mine intervjupersoner er alle mellom 19 og 25 år, tre jenter og en gutt. Ingen er fra samme sted, men fra fire forskjellige byer fra Trøndelag og nordover. Tre av intervjupersonene hadde steforeldre i det ene hjemmet, mens en av dem hadde foreldre som ikke hadde etablert seg på nytt etter bruddet.

Med bakgrunn i at ingen av intervjupersonene hadde steforeldre i begge hjem, kunne jeg beholde problemstillingen, men justere forskningsspørsmålet som gikk på om steforelder påvirket tilgangen på biologisk forelder. Selv om det ikke var nyetableringer i alle hjemmene kom det frem informasjon om dette forholdet. Hos piloten er ingen av foreldrene etablert med ny partnere, men jeg valgte å transkribere intervjuet og ta dette med i analysen likevel, da intervjupersonen hadde bodd i en 50/50 ordning i over åtte år og hadde relevante betraktninger som jeg ikke finner så ulik de andres på opplevelsene med å skifte mellom hjemmene.

To av intervjupersonene hadde opplevd at den ene forelderen hadde skiftet partner to ganger. Tre av intervjupersonene hadde en forelder som fortsatte å bo i hjemmet hvor de hadde levd med begge foreldrene. Mine intervjupersoner har alle foreldre som jeg kjenner til, men som ikke er en del av mitt nettverk. Ungdommene kjenner jeg ikke og har heller ikke møtt dem før. To av dem møtte jeg personlig og de to andre ble intervjuet på Skype.

4.2 Drøfting av funn

Utgangspunktet for min undersøkelse var hvordan mine intervjupersoner opplevde å skape sammenheng mellom sine to hjem. Jeg var opptatt av om det var noe de selv og de voksne gjorde som ble hjelpsomt for at de skulle mestre dette og at overgangen skulle bli så god som mulig.

Min forforståelse preger de temaene jeg har valgt å trekke frem, samtidig som jeg ønsker å holde fast på vektleggingen av det konfliktfrie samarbeidet jeg fokuserte på da jeg søkte intervjupersoner. Dette er også i tråd med det jeg oppfattet at alle ungdommene ønsket å fremheve fra sin kontekst. Å ta vare på intervjupersonenes perspektiv er et viktig aspekt av analysen og hvordan jeg presenterer data (Thagaard 2009). Det vil likevel være mitt faglige perspektiv som gir struktur til analysen og tolkningen av data.

Etter å ha kodet transkripsjonene ble følgende kategorier definert;

- taushet
- tilpasning
- tid
- normalitet

Innenfor disse kategoriene snakket intervjupersonene om sine erfaringer i fortid, hvordan de opplever familielivet sitt i nåtid og tankene de har om parforhold og familieliv i egen fremtid, slik ” *Fortid, nåtid og framtid er forent gjennom en refleksiv løkke hvor den ene hele tiden henter sin mening fra de to andre* ”(Boscolo i Johnsen et.al 2000).

I mine refleksjoner etter intervjuene (Smith et.al. 2009:83) beskrev jeg fornemmelsen jeg fikk om at ungdommene forsvarte boformen sin og beskyttet foreldrene sine. Dette undret meg siden min henvendelse ikke fokuserte på problemer, men mestring. Det var uttalelser og kommentarer som både kunne oppfattes som beskyttelse, men også forsvar. Hvorfor dette forsvaret? Siden jeg kom i gang med masterprogrammet har jeg fått ekstra blick for mitt tema; barn som bor i to hjem, når det omtales i media. Disse omtalene er nesten uten unntak negative beskrivelser. I den grad det er positive beskrivelser, eller beskrivelser som forsøker å balansere bildet, vil det alltid være henvisninger til linker som fokuserer på det negative (Amundsen i Verdens Gang 14.april-15). Har dette noe med min opplevelse av at de forsvarte sin måte å bo på? At de beskyttet sine foreldre? Under kategorien 4.6 Normalitet, diskuterer jeg dette.

Refleksjonene mine om at jeg ikke fikk "treff" på spørsmålene knyttet til skiftet handlet om to ting. Det ene var at dette ikke var noe de var opptatt av, og nesten bagatelliserte med uttalelser som *"det e jo bare et anna hus og ei anna seng, det e ikke så veldig forskjellig, æ vet ikke, det e bare så automatisk"*.

Det andre var refleksjoner om at skiftet ikke var tematisert eller snakket om som noe spesielt, og derfor heller ikke var noe de selv hadde en bevissthet på. En av intervjupersonene sa *"ting fortsatte som før, for det går jo så automatisk" og "det bare går sånn naturlig fordi man er blitt så vant"*.

En annen sa:

...æ merke jo at...det at... etter at æ fikk spørsmål om at det skulle være intervju.....så har æ prøvd å tenke mye mer på kordan det va, ka man ville ha gjort ellers, for det går jo så automatisk..... det blir en så naturlig del av det, at du tenker ikke over det".

Når jeg re-leser transkripsjonene, er det dette siste temaet som viser seg å være gjennomgående i alle intervjuene; det at en så stor del av ungdommenes dagligliv ikke er tematisert, snakket om, benevnt. Det er denne tausheten omkring det jeg vil kalle ungdommenes innsats jeg ønsker å trekke frem som et hovedfunn når jeg presenterer intervjumaterialet, og hos Thornquist (2003:91) finner jeg dette fokuset formulert slik:

"Personers erfarings- og meningsverden kommer til uttrykk på mange og ulike vis. Gjennom analyse av samtaler, praksiser, handling og samhandling, spor og produkter av menneskelig virksomhet kan vi nettopp få tilgang til denne verden – inkludert den verden aktørene selv tar for gitt, og som de derfor ikke kan artikulere selv.

Dette sitatet sier noe om hvorfor jeg velger å ikke presentere intervjupersonene adskilt, men la utsagnene være noe som kommer fra dem samlet. I den grad utsagnene skiller seg på tema, vil det fremgå av teksten. Jeg har tidligere sagt at jeg opplevde at intervjupersonene ikke hadde snakket om temaet før, og dette ble bekreftet av alle. Av den grunn finnes det ikke lange utsagn i mitt materiale, men heller korte svar, korte

betraktninger. Dette er også en grunn til at jeg velger å presentere funnene innskrevet i teksten, det Smith et.al. (2009:113) kaller å fusjonere tekst og diskusjon. Jeg ønsker å se på hvordan samlivsbrudd oppleves og håndteres av de som står i dette.

4.3 Taushet

”Identitet handler om å bli sett, både av seg selv og av andre. Språket skaper muligheten til å fortelle sin egen livshistorie med alle de variasjonene dette innebærer for hvordan man ser seg selv, og hvordan man er blitt sett av de andre” (Stern 1995:174).

Innenfor denne kategorien presenterer jeg to tema; det ene er taushet i forbindelse med samlivsbruddet, og det andre er tausheten knyttet til flyttingen mellom to hjem.

4.3.1 Taushet i forbindelse med samlivsbruddet

Aandanes et.al (2011) viser i sin undersøkelse at barn bare hadde deltatt aktivt i 4% av meklingene som var gjennomført på familievernkantor og hos eksterne meklere. Jeg blir opptatt av det som Haugli (2004) sier i sitt innlegg om at barn blir ikke hørt bare fordi det står i loven. Hvordan ser ”bli hørt” ut i praksis? Fra min praksis som mekler vet jeg at de fleste foreldre sa at de selv ville snakke med barna og dette ble bekreftet i mine intervju, hvor flere ungdommer sa at ”*vi ble bare enig, vi og foreldran våres, ikke så mye diskusjon, det ble bare til at sånn skulle det være*”. I en bruddsituasjon hvor mye er uavklart kan det være utfordrende å imøtekomme individuelle behov, og dermed blir de kanskje heller ikke etterspurt eller benevnt. Intervjupersonene mine bekrefter alle at de ikke hadde snakket med noen andre, og en av dem berømmet sine foreldre som selv hadde funnet ut av fordelingen og sa at ”*no va altså vi heldig,....foreldran våres måtte finne ut av en god løsning sjøl, det trengte ikke å være noen andre instansa involvert*”.

Jeg gjør meg tanker om at rettigheter og lovgrunnlag ikke samstemmer med praksis, da ungdommene gav uttrykk for at bruk av hjelpeinstansene bar preg av kontroll, og ikke var noe som de forbandt med at de kunne uttrykke sine behov eller opplevelser. Det gir utfordringer til hvordan formidle kunnskap av denne art, og at kontekst for

formidling blir avgjørende. Wie Torsteinsson (i Johnsen et.al. 2000:212) formulerer viktigheten av å innta et relasjonelt perspektiv i kunnskapsformidling, og sier at ”å bruke eller skape kunnskap uten hensyn til kvaliteten av den relasjonen den er virksom i, gjør kunnskap ugyldig”. Jeg tenker at dette vil være av betydning for hvordan vi forstår, og kan bistå i en situasjon hvor alle involverte er berørte, som for eksempel i et samlivsbrudd.

Kan barns taushet også fortolkes dithen at å ”bli hørt” er det samme som å bli tatt på ordet og også dermed bli stilt overfor valg? Bli ansvarliggjort? Ulvik (2009) viser til en interessant distinksjon mellom en sosiokulturell forståelse av meningsskaping og hvordan begrepene i en rettighetsdiskurs kan bli framstilt som informasjon. Hun problematiserer hvordan vi kan glemme å ta høyde for det komplekse relasjonelle samspillet barnet er en del av, og skal uttrykke seg i.

Vil det å si noe om egne ønsker oppleves som ensbetydende med å velge mellom foreldrene, eller velge den ene mer enn den andre? Alle intervjupersonene var opptatt av rettferdighet, for foreldrene, og uttrykte dilemmaet mellom å velge etter eget ønske eller av hensyn til foreldrene slik ”*da hadde vi kanskje fått dårlig samvittighet, hvis vi var mer hos den ene enn den andre.*” og ”*.....det må være rettferdig.*”

Denne rettferdighetssansen hos barn er dokumentert av flere (Flem i Moxnes 2001, Ottosen og Schwartz 2013, Haaland 2002) men er det mulig å se den, anerkjenne den uten at den skal tas hensyn til av andre enn barnet? Selv om det finnes forskning (Ekeland og Myklebust 1997d) som bekrefter at delt omsorg kan være konfliktdempende, blir det hos flere (Skjørten et.al. 2007, Skivenes og Strandbu 2006, Ulvik 2009) spørsmålstilt hvorvidt, og hvordan, barnas innsats i så fall benevnes?

Jensen og Ulleberg (2011) viser til at barns stemmer er marginale, og at de har liten medinnflytelse i de sammenhenger de inngår i. De sier videre at profesjonsutøvere må anstrenge seg for å tillegge barnas stemmer vekt, og på den måten ta barn på alvor. Hvordan vil det se ut dersom foreldre skal anstrenge seg for å tillegge barnas stemme vekt? Barn har rettferdighetssans, er lojale og ivaretar sine nærmeste når de uttaler seg om egen situasjon (ibid) og er det sannsynlig at de vil velge? Eller vil ”Barnas stemme stilne i stormen” (Barneombudet.no) også der det ikke er noen storm, fordi

barn tar ansvar og barn har høyt utviklet rettferdighetssans? Mine intervjupersoner er alle over 19 år, men flere sier fortsatt at *"æ ville ha følt nu også hvis æ skulle ha sagt til pappa at æ bare skulle bo hos mamma, at æ ville fått dårlig samvittighet, og det trur æ de yngre søskenan også hadde sagt"*.

Ness et.al (2014) viser i sin artikkel til at ungdommer i perioden rundt foreldrenes samlivsbrudd opplevde støtte av nettverk, bl.a. lærere, men det ble forventet at de kom i gang med forpliktelser (skole, fritidsaktiviteter) ganske raskt igjen.

Ingen av de jeg snakket med sa noe konkret om støtte fra øvrig familie omkring samlivsbruddet, men flere benevnte hvordan venner som hadde opplevd det samme, hadde vært støttende og trøstende: *"Æ blei kjæmpelei mæ, men så begynte jo andre som hadde opplevd det før å si at det ville gå fint, og trøsta mæ."* En annen snakket om ubehaget med å være den eneste i vennegjengen som hadde skilte foreldre, men at andre kom til etter hvert og det ble hjelpsomt for henne, og hun sa:

"æ tror, eller æ vet, at når æ va yngre, så syns æ at det va litt ubehagelig å si at foreldran mine va skilt. Men så har æ jo fleire venninner som etterhvert har endt opp med skilte foreldra, og da har man jo plutselig noen man kan snakke med om det.... eller kordan det va....., og si at det ville gå bra".

En av mine intervjupersoner sa *"det e så mange som opplever skilsmisse, så det e jo ikke store saken...."* og blir på den måten representativ for hvordan blant annet en ensidig samfunnsdiskurs kan bli bestemmende for hvilke reaksjoner eller følelser som er aksepterte. Mens foreldre kan bli sykemeldte forårsaket av belastninger knyttet til samlivsbrudd (Bakken og Haug i Dagens Næringsliv 14.11.14), fortsetter gjerne barna sine hverdager med skole og fritidsaktiviteter.

Ottosen og Schwartz (2013) diskuterer dette med utgangspunkt i tilknytningsteori og bruker begrepet "den indre arbeidsmodell", og viser til hvordan begrepet kan brukes i analyse av hvordan barn uttrykker sin erfaring. De deler begrepet opp i fleksibel og ufleksibel indre arbeidsmodell, hvor førstnevnte kan gjøre barn mindre sårbare, mens en ufleksibel indre arbeidsmodell kan medføre at barnet ikke får nødvendig støtte og heller ikke har noen forventning om å kunne få det. Dersom vi ikke er oppmerksomme på dette, kan opplevelser og erfaringer bli noe ensomt, og

fortolkninger som er individuelt reduserende kan risikere å bli stående uten muligheten for emosjonelt korrektiv.

4.3.2 Taushet i forbindelse med flyttingen mellom hjemmene

Mine intervjupersoner hadde alle bodd i to hjem over mange år (11 år i gjennomsnitt), og ingen hadde erindringer om at det ble snakket med dem om det emosjonelle i denne situasjonen. Dette trenger nødvendigvis ikke å si noe om foreldrenes forsøk på å snakke med barna. De fleste foreldre jeg har snakket med i forbindelse med samlivsbrudd sier at de har informert barna. Bateson (1972) problematiserer informasjonsbegrepet, og ser det i sammenheng med kontekst. Hvis vi ikke er oppmerksomme på konteksten informasjonen gis i, blir vi heller ikke oppmerksomme på hvordan informasjonen oppfattes. De ulike forutsetningene for å fortolke informasjonen påvirker hvordan vi forstår den (Jensen og Ulleberg 2011).

Alle mine intervjupersoner uttrykte at foreldrene spurte om uka (fjortendagene), og at de bekreftet at det gikk bra, *”det blei jo rutine etter hvert, det va egentlig bare sånn det va, æ tenkte ikke spesielt over det”*. De hadde heller ingen tanker om at situasjonen skulle bli noe annerledes om de snakket om det, og sa bl.a. at *”i starten var det jo litt uvant, det tok litt tid til å bli vant til det, men æ syns det gikk bedre enn forventa, trodde det skulle bli verre egentlig”*. Dette utsagnet kan kanskje settes i sammenheng med tema i punkt 4.1.1, og vise til følelsen av å være alene om framtidstanker i forbindelse med samlivsbruddet? Jeg tenker også at det viser til behovet for benevning av situasjonen, og behovet for forutsigbarhet kan ivaretas selv om heller ikke foreldrene vet hvordan situasjonen fremover skal bli (Ness et.al.2014).

I min fortolkning av materialet blir dette knyttet til at ungdommen har hatt en forestilling om hvordan det skulle bli, som var verre enn det som faktisk skjedde. Dette forsterkes når vi også tar i betraktning at denne forestillingen kanskje ble dannet i en periode hvor omsorgssituasjonen kan være krisepreget, og det har vært vanskelig for foreldrene å lage forutsigbarhet for barna (Thuen 2004, Haaland 2002). Etter et samlivsbrudd stilles voksne og barn overfor ulike utfordringer. For de voksne er det bruddet i seg selv, reorganiseringen av livet samt det at man får være mindre med sine barn (Moxnes 2003). Kock og Walstad (2005:11) sier at for barna er påkjenningen

enda større for i tillegg til de nevnte faktorene kan de ha utfordringer knyttet til å forstå og fortolke det som skjer.

Stoler de på at foreldrene klarer å bære at det er vanskelig for dem uten at det skal gjøres noe med situasjonen? En av intervjupersonene sa:

”æ synes egentlig de fikk til en fin overgang, og at det ikke var for ofte, at den en eller toukersplanen fungerte bra, at det ikke ble for hyppige skifta. Det ble stabilitet”.

Jeg finner en parallell i det Ulvik (2009) viser til med barnevernsbarn som er i stand til å skille mellom ulike nivåer; eksistensielle ønsker om hvordan livet skulle være, og ønsker de har til barnevernets tjenester når livet er slik som det er. Jeg ser dette som overførbart til barn i to hjem når det gjelder å invitere til meningsskapning om deres situasjon. Slik diskusjonen om barn i to hjem føres i pennen er det mye fokus på rettigheter, og kanskje mest foreldrenes. Begreper fra sosiokulturell utviklingspsykologi, som har fokus på interaksjon og kontekst, kan bidra til at det blir et utviklingsfokus heller enn et rettighetsfokus (ibid). Flere tar til ordet for et både-og-perspektiv når det kommer til å samtale med barn, nemlig at barn er kompetente, men trenger voksnes bekreftelse og støtte (Haaland 2002, Hertz 2011, Kopperud 2008).

Alle, ikke bare barn, trenger i utfordrende livssituasjoner å forstå det som skjer. De trenger konstruktive måter å håndtere situasjonen på og ha en opplevelse av mening, det som Antonovsky (2012) kaller opplevelse av sammenheng. Han viser til at meningsfullhet i stor grad er knyttet til medbestemmelse. Også der man er satt i situasjoner hvor faktoren medbestemmelse ikke er nærliggende, vil graden av hvor sosialt verdsatt situasjonen er, være avgjørende for hvor meningsfull den oppleves. Når noe skal oppleves meningsfullt, kommer man ikke utenom sosial anerkjennelse, enten av en subkultur eller av storsamfunnet. Dette kommer jeg nærmere tilbake til under kategorien normalitet.

Ulvik (2009) argumenter for at en utvidet eller supplerende konseptualisering er nødvendig for å romme barnets interaksjon i kontekst. Hun viser til at begrepene som brukes omkring barns deltagelse er statiske, og at det ikke problematiseres hvordan begrepene viser seg i interaksjon med andre, for eksempel i forhandling om bosted

eller som i mitt forskningsprosjekt, når ungdom skal formidle hvordan de opplever å skifte mellom to hjem i en årrekke.

Som en av mine intervjupersoner sa *"vi snakker aldri om det....., tenker egentlig ikke over det, det har vart så lenge, vi er blitt så vant..."*, og jeg fortolker det dithen at de har tilpasset seg til de ordninger foreldrene ble enige om.

Likevel kunne en av intervjupersonene reflektere over å *"...sitte igjen med følelsen av at vi ikke er blitt spurt nok...for på mange vis e det jo godt å få snakke om det, for det er jo ikke noe man snakker om..."*. Her reflekteres det over at de ikke har snakket om denne situasjonen som intervjuperson og søsken så lenge har levd i. Fokus i min problemstilling, og kanskje mest forskningsspørsmålet som handlet om hvorvidt situasjonen benevnes, aktualiseres. Herfra aktualiseres neste kategori, nemlig hvordan barn tilpasser seg situasjonen som velges for dem.

4.4 Tilpasning

Under denne kategorien skal jeg gi beskrivelser på overgangen eller skiftet, det som jeg fortolker som innsats når de skal forlate det ene hjemmet og etablere seg i det andre for å være der i den avtalte perioden. *"Æ kan faktisk huske det mest fra byttedagen,.....at æ kunne være litt sånn.....at æ kunne bruke litt lenger tid.....på å gå hjem"*. Her tenker jeg at det mellomrommet, som en overgang kan oppleves som, beskrives. Det mellomrommet der barnet ikke er i det ene hjemmet og heller ikke i det andre. Samme person sier videre *"altså, det sånn man ser for seg en liten....., som e overlessa med ting, og går og sparker litt i grusen"*. Kan dette være en beskrivelse av et emosjonelt, mentalt skifte hvor de skal avslutte oppholdet i det ene hjemmet og orientere seg mot det andre hjemmet og andre mennesker og andre rutiner? Men dette er også tiden hvor de er for seg selv (alenetid), som en sa *"det e....., og kanskje oppi det hele å ha litt, æ vet ikke om æ kan si tid til mæ sjøl, men det e jo noe med å hele tiden skulle gå sånn imellom da....."*.

Alle mine intervjupersoner sa at foreldrene la til rette og hadde redusert oppmerksomhet på andre ting den uka eller fjortendagsperioden de var sammen. Denne tilretteleggingen er noe som blir fremhevet som positiv ved deleordninger

(Ottosen og Schwartz 2013), da foreldrene hadde opparbeidet seg ekstra overskudd i de ukene de var uten barn. Men det er også dette overskuddet som blir problematisert hos Haugen (2010) da det fellesskapet som det tilrettelegges for, faktisk hindrer at ungdommene får tid alene. Dette behovet er kanskje knyttet til både det at de er ungdommer, men også det faktum at de har utøvd en innsats, se mer om dette i avsnitt lenger ned om å komme på plass). Under intervjuet spurte jeg om det var spesielle ritualer knyttet til avslutning i det ene hjemmet og oppstarten i det andre hjemmet, det som en ungdom jeg møtte kalte "å logge av og å logge på"?

Umiddelbart svarte alle at de enten ikke hadde det, eller at det ikke var noe de var bevisste på, men sa at "*den vi bor hos, kjører oss, så sier vi hadet, pakker ut tingan og slapper av den kvelden*". En annen sa "*vi ser på TV, spiser sånn fredagsmat, Taco eller noe sånt, har faktisk ikke tenkt på at det er noe vi gjør hver gang.....*"

Det var kanskje begrepet rituale som ikke gav gjenklang, for det kom fram underveis at den forelderen de kom til, gjerne ikke planla noe den dagen ungene flyttet, men at hvis det var noe spesielt foreldrene var invitert på, så snakket de med ungene om dette. Intervjupersonene sa også at de selv ønsket å ha det rolig på flyttedagen, og en sa at "*hvis det var noe avslappende med venninner, så hadde æ sagt at æ flytte i kveld, kan vi ta det i morra, men hadde æ blitt invitert og det hadde vært noe større, så hadde æ selvfølgelig gjort det*".

Jeg tolker dette til å være uttrykk for det ungdommene sa om behovet for å "*komme på plass, finne roen, lande*", men også en prioritering som både de og foreldrene gjorde som et uttrykk for å koble seg på hverandre sine liv etter fravær. En fortalte at hun "*koblet seg på hele huset, for når partnera og mine og dine er tilstede, tar man det man får*". Samme person uttrykte glede over de gangene det bare var henne og den ene forelderen og sa "*det e fint at det bare e mæ og han for ei helg, for da har æ liksom ikke ho og hennes barn å forholde mæ til, da blir det bare tid til mæ og han*".

To av mine intervjupersoner hadde mest erfaring med å bo fjorten dager i hvert hjem, mens de to andre flyttet hver uke. De to som flyttet hver uke, hadde ingen erindring om at det var noe alternativ. De to som bodde fjorten dager i hvert hjem, hadde også erfaring med ukesopphold, men sa at "*det var for det meste to uker om gangen, det*

passa best for foreldran våres, men det passa egentlig greit for oss også. Fjorten dager i hvert hus hjelper til med å falle på plass”.

Betegnende for at flyttingen er en innsats blir utsagnet fra den ene om at *”det ble jo kjempelitsomt å skulle hver søndag....., å pakke tingane sine....., så da utvida vi til to uke....., og det er nærliggende å knytte innsatsen til arbeid når en annen sier at ”da hadde vi ei frihelg hvor vi bare var på et sted”.*

Ytterligere utsagn som jeg fortolker til å handle om behovet for stabilitet er ungdommen som hadde erfaring med flytte på mandager, men sa at *”så begynte vi å bytte på fredag, så hadde vi helga til å komme på plass, det e reint praktisk”.* Her blir det ikke hos ungdommen tilskrevet et behov, men mer til det praktiske med å flytte. Jeg kan reflektere over at Flem (i Moxnes et.al. 2001) kalte barna samhandlingspartnere, og forstå at samarbeidet mellom barn og foreldre kan sees som en emosjonell og omsorgsmessig intensjon ved å tilrettelegge for endring av praksis.

Haugen (2010) problematiserer hvordan vi i forståelse av en delt-omsorgsløsning, kan komme til å reprodusere voksnes forståelse av hva barn ønsker. Hun etterlyser kunnskap om hvordan barn forstår og opplever denne situasjonen. Slik kunnskap kan gi verdifull informasjon om hvordan ordningen fungerer, både for barnet og for de voksne, slik at den tilrettelegges så nært opp til behovet til barnet som mulig. I det følgende vil utfordringer knyttet til barnas opplevelse av tid belyses.

4.5 Tid

Med bakgrunn i funn fra intervjumaterialet har jeg valgt å dele inn kategorien tid i følgende undergrupper; familietid og søskentid, tid med usikkerhet og stabilisering, og framtid.

4.5.1 Familietid og søskentid

Alle mine intervjupersoner har søsken, og tre av dem var eldst, mens en hadde både eldre og yngre søsken. Alle tematiserte betydningen av å ha søsken i tiden rundt

samlivsbruddet og også etterpå når de begynte å bo i to hjem. Betydningen gikk ikke på at de hadde noen å snakke med om det som skjedde, men mer betydningen av å ikke være alene i situasjonen. Dette bekreftes i en dansk undersøkelse (Ottosen og Schwartz 2013) og viser til at søsken sammen var en stabiliseringsfaktor for hverandre, skapte kontinuitet og var et forankringspunkt i det stadige skiftet. En av intervjupersonene sier ” *det at vi har vært sammen er det som har vært mest bestemmende for at æ har hatt det bra*”. Samlivsbruddet har knyttet søsknene sammen på en måte som de ikke har snakket om, men som intervjupersonen reflekterer over i intervjusituasjonen. De er de samme og har samme omgangstone med hverandre i begge hjemmene, og sier ” *korsen vi snakker sammen, og den generelle tonen er liksom den samme. Det tror æ e fordi vi....., vi to e i lag hele tida*.” Det at de har vært sammen, er en styrke i forbindelse med samlivsbrudd.

Ulike forskere (Moxnes 1990, Ottosen og Schwartz 2013) fremhever den støtten som søsken er for hverandre under og etter samlivsbrudd. Selv om søskenrelasjonen ikke alltid er harmonisk, representerer den likevel stabilitet og trygghet, noe alle mine intervjupersoner bekrefter med uttalelser som ” *vi søsken er alltid sammen, det e viktigst*”.

Barna er bindeleddet mellom tokjernefamiliene og grunnen til at foreldreskapet skal bestå når ekteskapet er over (Moxnes 1990). Foreldrenes samarbeidsevne knyttes til å lage forutsigbare hverdager, og bidrar til at barna får oversikt som gjør at fritid og venner kan ivaretas til tross for de skiftende bostedene (Ottosen og Schwarz 2013). Det Moxnes sa for 25 år siden om at barna er grunnen til at foreldreskapet skal fortsette, bekreftes av en av mine intervjupersoner som sa at ” *vi er sammenhengen*”.

Foreldresamarbeidet er viktig for kontakten med øvrig familie, det Haugen (i Moxnes 2001) kaller sosial kapital. Hun kommenterer på forestillingen om at barn etter et samlivsbrudd mister kontakten med den ene siden av sin familie, og motgår dette med å si at det gjelder for noen, men langt fra de fleste. Samtidig viser hun til at nyetableringer øker barnas sosiale kapital og at familien består selv om parforholdet opphører, den får bare en annen form. Det samme ble for øvrig diskutert for 25 år siden av Moxnes (1990). Foreldrenes anerkjennelse av hverandres betydning for barna og anerkjennelse av den betydelige innsatsen barna gjør, får implikasjoner for

hvordan barna skal ha det i sitt nye familiesystem, for ”*det handler jo ikke bare om oss, eller bare om dem, det handler jo om alle sammen i lag*”.

4.5.2 Tid med usikkerhet og stabilisering

En naturlig følge av de fleste samlivsbrudd vil for mange være en periode med uforutsigbarhet når det gjelder flere forhold, som hvor skal vi bo, hvem skal bo der, hvordan blir det med jul, ferier osv.? For noen vedvarer uforutsigbarheten og kan være kilde til konflikt. Det er den interpersonlige konflikten mellom foreldrene som skaper vansker for barnet, ikke skilsmissen som sådan (Skjørten et.al. 2007, Kock og Walstad 2005).

Barn i familiebrudd er ofte lojale, og som en av mine intervjupersoner sa ”*vi vil ikke gjøre det vanskeligere enn det er, vi klager ikke*”. Utfordringene et par har i et samlivsbrudd er ikke redusert til følelser dem i mellom, men også å skulle håndtere barnas opplevelser, øvrig families reaksjoner, og selvfølgelig resten av nettverket. Samtidig skjer det store omveltninger praktisk og økonomisk. Det er varierende hvordan foreldre klarer å stå i dette (Ness et.al.2014). Barna opplever dette sammen med foreldrene og prøver så godt de kan å bidra. Lojaliteten knyttes opp mot begge foreldrene, og barna trenger at foreldre respekterer hverandre og ikke involverer barna i det som måtte være av uoverensstemmelser (Skjørten et.al. 2007).

Ungdommene tilpasset seg det som ble bestemt og sa at ”*å bo her og bo der, det er jo ikke stedet, det er jo folkan du er med som preger kordan du har det*”. Dette betoner viktigheten av at de relasjonelle båndene opprettholdes og barnas kontakt med slektninger hos begge foreldrene anerkjennes. Det er dette Moxnes (1990) bekrefter i sin doktorgrad, at et samlivsbrudd er oppløsning av et parforhold, ikke en familie.

Etter et samlivsbrudd nye etableringer medføre at barn blir introdusert for nye mennesker, og noen ganger blir det også brudd med dem. Noen kunne fortsette kontakten med en steforelder selv om det ble brudd;

”det var ikke veldig naturlig i starten, men det føltes veldig mye greiere når det kom fram at pappa og hun hadde et godt forhold, så da kunne æ også ha kontakt og ikke føle at æ tråkka over noen grenser.”

Men også noen som blir stabile i livene deres; *”pappa har en samboer som han har bodd med hele tida, de flytta ikke sammen med en gang, vi har et veldig godt forhold.”*

Ness m.fl. (2014) viser til tre forhold som bidrar til redusert belastning for barn ved samlivsbrudd; barnas egne ressurser, kvaliteten på foreldrenes samarbeid og endringene i hverdagen. Noen hadde opplevd at den ene forelderen bodde ulike steder etter bruddet, og sa at *”erfaringa med å flytte flere ganger har vist at det går bra, men det er viktig at man vet hva som skal skje, at man er informert”*.

Alle mine intervjupersoner var i barneskolealder og yngre da foreldrene gikk fra hverandre. De har lite erindring om den situasjonen og inngir alle en opplevelse og tillit til at foreldrene ordnet opp, både i forhold til hvor de skulle bo og det praktiske rundt flyttingen mellom hjemmene. En av intervjupersonene rommer alle fire når hun sier om foreldrene at *”de har vært flink til å ha det ordentlig delt.”* Jeg tolker dette til å bekrefte hvor viktig det var for barna at de ikke måtte ta valg, og at ordentlig delt betydde at det ikke ble urettferdig, *”at det ikke var noen som prøvde å ta mer enn andre...”*. For barna blir det viktig med rettferdighet, og i den grad denne ikke kan opprettholdes, må foreldrene kunne være fleksible innenfor ordningen (Ottosen og Schwartz 2013, Thuen 2004).

En av dem sa at det kunne være vanskelig å bli invitert til pappating når det var mammauke, og at det gav utfordringer som

”æ kunne synes at det var litt ekkelt innimellom fordi at æ følte at, eller at æ valgte den ene foran den andre” og ”da blir man stilt overfor noen valg om at den her gangen så må æ velge å ha en ekstra helg hos pappa eller være med på det i stedet for å ha helga hos mamma”.

Disse utfordringene ble ikke kommunisert til foreldrene, og noen av ungdommene hadde egne prosjekt som gikk å rette opp skjevheten i rettferdighet. Dette kunne for eksempel være å dra til besteforeldre i stedet for til mamma dersom det var pappauke og han skulle reise vekk. På den måten ble det ikke skjevt og urettferdig tid til den ene.

Barn understreker sterkt sitt behov for at familiemedlemmene fra begge familiene er sammen og er vennlige mot hverandre. Dette representerer trygghet og stabilitet, men også et uttrykk til omgivelsen om at vi er venner, vi er en vanlig familie (Moxnes 2003). En av ungdommene sa det slik: *"at foreldran mine va veldig gode venna gjorde at det har blitt bra for oss og kordan vi har det"*.

Ikke hos alle, men hos de fleste av mine intervjupersoner kom det frem betraktninger rundt dette at familiene kunne være sammen, *"relasjonene våres er ikke annerledes selv om vi bor i to hus"* og spesielt når det kom til julaften *"æ e veldig glad i jula og æ e veldig glad når vi alle sammen e i lag"*.

For alle intervjupersonene fortsatte de tradisjonene som var knyttet til foreldrenes familier. Tre av dem var av og til sammen med begge foreldrene (gjerne jula), og sa at *"vi feirer jula slik vi brukte før, det er bare kommet flere mennesker til"*.

En av dem opprettholdt tradisjonene knyttet til den ene forelderen, og opplevde det som uproblematisk:

"det har alltid vært greit, for vi har alltid feira jul hos mamma,[...]og det e heilt,... pappa synes det e heilt greit at vi ikke feirer jul hos han, han skjønner veldig godt koffør, fordi det e det vi e vant til. Han feirer jul hos sæ sjøl, og så kommer han hit, mamma og pappa har et godt forhold, han kommer hit når de han bor med har åpna pakkan".

Slik opplevde de ikke store endringer knyttet til dette, men sa at tradisjonene fortsatte uavhengig av skilsmisse fordi *"familietingane e alle sine ting, for alle vil jo være med hverandre"*.

Måten mine intervjupersoner formulerer seg om sine liv, stemmer overens med det Levin (2001) fant i sin undersøkelse; at barna snakket om bruddet som noe konkret, og deretter handlet det om hva de gjorde for å skape kontinuitet. At tradisjoner ble opprettholdt ved at foreldrene var sammen i disse situasjonene, eller om foreldrene opprettholdt tradisjonene som var knyttet til de respektive familien, var begge deler av betydning, da det skapte forutsigbarhet, og stabilitet. Jeg ser dette som et viktig funn i min studie, at ungdommene understreker betydningen av tradisjoner for å oppleve sammenheng mellom foreldrehjemmene.

4.5.3 Framtid

Et samlivsbrudd vil for de fleste være opprivende, og angå mange, og i den forbindelse kan barn møte ulike fortolkninger av sin situasjon. Haaland (2002:27) sier: *”Den moralske og normative rammen for familieliv bygger på at de voksne holder sammen i ekteskapet livet ut. Skilsmisse representerer et brudd med denne historien”*. Samlivsbrudd involverer mange barn, og det er viktig at samfunnsdiskursen er ivaretagende for disse barna. For å unngå negative stempler er det viktig å få nyanser i framstillingen av hvordan familier og ungdommer lever etter samlivsbruddet. Flere av mine intervjupersoner var opptatt av hvordan erfaringene med dramatiske endringer hadde gitt dem kompetanse og kunnskap i forhold til fleksibilitet: *”æ tok det som det kom, og det gikk bra”*.

Det å forstå og akseptere situasjonen, samt at de har fått forklaringer som gir mening vil være stabiliserende faktorer i forhold til utfordringer de møter senere i livet. (Antonovsky 2012, Haaland 2002).

Mens to av intervjupersonene anså seg selv som relasjonelt kompetente fordi de hadde sin erfaring, hadde de to andre såre erfaringer knyttet til brudd med egne kjærester. Andre tanker om framtid var ikke fullt så optimistiske, og en av ungdommene hadde betraktninger omkring egen evne til å være i et varig parforhold, og knyttet det til å ha skilte foreldre;

”så kanskje æ blir en sånn som....., ikke får til å ha fullstendig forhold til bare en,.....altså det kan være litt ulogisk å tenke sånn, men....[...] så kanskje man ikke er like flink....., i forhold til andre som har foreldre som har bodd sammen, de klare det fordi det er normalen.”

Sammenhengen mellom voksne med skilte foreldre og at deres egne samliv ender med brudd, er en ofte beskrevet risiko (Amato 2010). Hvordan en forstår seg selv og skaper mening, henger sammen med hvordan kulturen forstår et fenomen og hvordan dette blir bekreftet i interaksjon med andre (Ulvik 2009). Dette blir ytterligere drøftet i neste underkapittel om normalitet-

Intervjupersonens refleksjoner treffer også det Haaland (2002) kaller å tillegge skilsmissen det meste som skjer en, men det blir i overkant mye ansvar å ta for den ene i parforholdet som har opplevd samlivsbrudd. En annen sa derimot at *”æ kjenne mange som sier at de ikke tror på det å gifte seg, når foreldrene e skilt, men æ har aldri tenkt på det, ikke i det hele tatt”*.

Haaland (2005:25) sier: *”Mennesker søker å skape mening i sine liv. For å skape mening og for å kunne uttrykke oss må erfaringer knyttes til historier”*.

Utgangspunktet for samtalen mellom meg og intervjupersonene var at de hadde opplevd foreldrenes samlivsbrudd, men det var organiseringen etterpå som var fokus i våre samtaler. Intervjupersonene hadde noe til felles, men var også høyst ulike. Vi kan si at de hadde hatt ulike refleksive prosesser, hvor fortid ble forstått i nåtiden, og forventningene om fremtiden knyttes til forståelsen av fortid og nåtid (Johnsen et.al.2000). Det er dette Morna Joy (i Anderson 2003) kaller personens *dynamiske mosaik*. Dette bringer meg over til neste kategori.

4.6 Normalitet

Denne kategorien var påtrengende i mitt intervjumateriale fra start, og jeg skrev refleksjoner rundt dette etter alle intervjuene. I min problemstilling var jeg opptatt av hvordan barn opplevde å skape sammenheng mellom sine to hjem. Det var derfor overraskende at dette temaet ble så framtrødende, da jeg hadde en forventning om at intervjupersonene ville fortelle meg noe annet.

For 25 år siden var Moxnes (1990) opptatt av hvordan myter om familien som ukrenkelig og hel, skapte utfordringer ved samlivsbrudd og nyetableringer. Hun mente at forskning og media var premissleverandører til opprettholdelsen av mytene om at det er likhetstegn mellom skilsmissebarn og problembarn (ibid). Jeg opplever at disse mytene fortsatt henger igjen når jeg gjennomgår fokus i faglitteratur, medieoppslag og i samfunnsdiskursen for øvrig, og at dette preger hvordan barn som har opplevd samlivsbrudd, snakker om seg selv og sin familie.

Dette kommer til uttrykk hos mine intervjupersoner når de sier ”*æ har hatt en fin oppvekst selv om æ e skilsmissebarn*” og ”*vi e en normal familie....., på en måte.....*”. Det er disse utsagnene som gir meg inntrykket av at intervjupersonene hadde behov for å beskrive seg selv og sine familier som ”normale”. Og ikke bare ønske om å se seg selv som normale, men flere uttalte at ”*det fungerer veldig bra, vi har tatt lite skade*”. Skadeoppfatningen tenker jeg henger sammen med det som Antonovsky (2012) mener med å ha fokus på bare den ene siden av kontinuumet helse – uhelse, det negative, og det er dette fokuset som får oppslagene.

Ungdommene jeg snakket med kan alle sies å en sterk OAS (opplevelse av sammenheng), og ønsket å formidle dette gjennom sine beskrivelser av foreldrenes samlivsbrudd (begripelighet), hvordan de mestret skiftet mellom sine to hjem (håndterbarhet) og hvordan de forstod sine relasjoner både til personene i de to hjemmene og utenfor (meningsfullhet) (ibid). Mitt utvalg av intervjupersoner bestod av ungdommer som ikke hadde opplevd langvarig konflikt mellom foreldrene. De hadde alle opplevelse av at foreldrene gjorde så godt de kunne, og hadde en avgrenset opplevelse av samlivsbruddet, ”*æ va så liten, æ huske ikkje, men æ tror de ordna det greit for oss*”, for siden å oppleve at ”*det gikk seg til, æ hadde det fint i begge husan*”.

I en kjernefamilie (Moxnes 1990) vil det være naturlig at man har ulike relasjoner til den ytre familie, men i en to-kjernefamilie vil disse ulikhetene blir synligere, og kanskje tillagt oppløsningen av kjernefamilien? Tradisjoner knyttet til kjernefamilien blir ikke like naturlig å opprettholde i en to-kjernefamilie, og den enkelte forelder blir ansvarlig for å videreføre disse tradisjonene for barna. Foreldrenes relasjoner til egen opprinnelsesfamilie kan styrkes etter et samlivsbrudd, både med tanke på emosjonell

støtte og praktisk tilrettelegging. Men det motsatt kan også skje, der skuffelse og andre reaksjoner på samlivsbruddet hindrer den støtten man kunne ha behov for (Skjørten et.al. 2007). Jeg finner det interessant hvordan det som skjer etter et samlivsbrudd, lett tillegges samlivsbruddet, selv om relasjonene ikke har vært de beste tidligere og mange andre forhold spiller inn (Haaland 2002). Skilsmissen eller samlivsbruddet blir noe statisk og vil alltid følge personer som en risikofaktor.

“I all elendighetsstatistikk” er skilsmisse fremhevet som risikofaktor [...] den skilte familiens historie har derfor innebygde elementer av negativ art. Barn skaper ikke historier i et vakuum, men i interaksjon med voksne og andre barn (ibid:27)”.

Selv forskning som er uenig i det negative fokuset som fremhever risiko, henviser til nettopp denne forskningen (Abbey og Dallos 2004).

Barnas rettferdighetsargument for delt bosted, blir hos Skjørten et.al.(2007:252) tilskrevet behovet for å flytte fokus vekk fra dem og over til en ”allmenn normativ vurdering”. Dette blir tilskrevet behovet for normalisering av tilværelsen og at de ønsker å formidle at de forholder seg til premisene de har i en to-kjernefamilie (ibid). Jeg tenker at dette synliggjør nettopp den tendensen vi har til å tenke enten/eller (Antonovsky 2012, Hertz 2011) og barn fratras muligheten til å kunne formidle nyansene som finnes i livene deres, enten de lever i en en-kjernefamilie eller en to-kjernefamilie.

Hertz (2011:287) kaller det *dominerende kulturelle historier* og jeg tenker at det han sier fra sitt ståsted i psykiatrien også kan overføres til dette temaet; den ensidige fremstillingen av skilsmisser, blir definerende for hvordan veldig mange ”aktivt tar på seg en historie basert på hvordan de har fortolket livsløpet sitt”. Det blir derfor viktig at vi både sosialt og profesjonelt tenker over hvor fort vi kan komme til å definere, og derfor være oppmerksom på det som Hertz (ibid:295) sin kollega sier så vakkert;

”men slik jeg ser det, må vi nettopp åpne dørene inn til myldret og se hva det inviterer til. Vi må hele tiden gjøre oss spillbare med hensyn til dialog. Vi må være kjærlige spørsmåltegn i de unges liv”.

5 Avslutning

I denne studien har forskningsfokuset vært barns opplevelse av å skifte mellom to hjem når de lever i en delt bostedsløsning i etterkant av foreldrenes samlivsbrudd. Overordnet problemstilling var: *Hvordan opplever barn som bor i en deleordning skiftet mellom sine to hjem?*

Som jeg har vist er det stor økning i valg av delt omsorg ved samlivsbrudd, og temaet debatteres, helt fra Regjeringshold og ned til avisenes diskusjonsfora. Mine intervjupersoner fremhevet foreldrenes evne til å ha funnet gode bostedsløsninger etter samlivsbruddet, og at de gjorde dette uten hjelp fra andre instanser. Samtidig problematiseres det fra forskning at så få barn høres i mekling (Aadnanes et.al. 2011). Endringene i Ekteskapsloven i 2007 hvor tre obligatoriske meklingstimer ble redusert til en time, reduserte samtidig meklernes mulighet til å ha det barnefokuset som er nødvendig. Parallelt ser vi at antall barnefordelingssaker som bringes inn for domstolene øker kraftig. Jeg har bred erfaring fra meklingsfeltet, både før og etter lovendringen, så for meg synes sammenhengen åpenbar.

Professor i jus, Trude Haugli sier at ”*barn blir ikke hørt ved at det står i loven*”. Dette er høyst relevant, og diskusjonen om barns deltagelse i saker som angår dem selv etter Barnekonvensjonens §12 foregår på ulike plan. Det er en spennende diskusjon og den bør oppmuntres på de arenaene der fagfolk og andre møter barn og ungdommer. Jeg har vist til litteratur (Haugen 2008, Thorsen og Toverud 2002) som bruker begrepet *agency*, for å beskrive hvordan barn deltar i konstruksjon av sin sosiale virkelighet. Det er av betydning at barns intensjonaliteten blir synliggjort, for foreldre, terapeuter, meklere og andre som møter barn og ungdom med denne erfaringen.

5.1 Funn og implikasjoner for praksis og videre forskning

Taushet

Taushet knyttet til samlivsbruddet handler om hvorvidt intervjupersonene opplevde å være informert i endringsprosessen og det som skulle skje. Taushet i forbindelse med flyttingen mellom hjemmene, viste at bekymring om hvordan det skulle bli, ikke ble

så ille som de hadde tenkt. Alle fortalte at hadde gode og nære relasjoner til foreldrene sine, men kunne likevel ikke si at flyttingen mellom hjemmene var tema dem imellom.

Jeg tenker at denne tausheten kan være noe som bør tematiseres når vi snakker med foreldre i de ulike sammenhengene som angår barn. Den kunnskapen vi har om barn som lojale og tilretteleggere for at situasjonen skal oppleves bra for alle, er viktig å formidle i foreldresamtalene vi har. Et systemisk perspektiv innebærer en kunnskap om et komplekst samhandlingssystem, og utfordringene ligger i å skape en kontekst hvor de ulike aktørene får presentere sin forståelse av et felles anliggende.

Tilpasning

Tilpasningen til de ulike hjemmene ved overgangen viste seg å være ganske ureflektert. De tilpasset seg foreldrenes nye liv og snakket om det som rutine, det hadde vart lenge og at flyttingen etter hvert var blitt automatisert. Jeg ser en sammenheng mellom dette og kategorien ovenfor. For mange barn innebærer foreldrenes samlivsbrudd at livet fortsetter noenlunde som før. For andre kan det innebære nye relasjoner de skal forholde seg til, på godt og vondt. Nye etableringer kan også medføre nye brudd, og ny tilpasning.

Å snakke om det som skjer rundt barna i disse situasjonene er av betydning for hva de opplever å måtte ta ansvar for. Der vi som fagpersoner treffer barn, blir det vårt ansvar å ha en nysgjerrighet på barnas opplevelser, både i forhold til selve situasjonen, men også de relasjonelle aspektene ved disse endringene. I møter med foreldrene krever det en oppmerksomhet på hvordan de selv snakker med barna om temaet, og gir oss mulighet til å dele kunnskap vi har fra egen virksomhet og forskning på feltet.

Tid.

Familietid - usikkerhet og stabilisering - framtid

Flere betoner viktigheten av å være sammen med søsken i flyttingen mellom hjemmene. Søsken var en stabiliseringsfaktor og skapte kontinuitet, og *”det at vi har vært sammen er det som har vært mest bestemmende for at æ har hatt det bra”*.

Et godt foreldresamarbeid bidro også til at relasjonen til øvrig familie og sosialt nettverk ble opprettholdt, slik at tradisjoner som de var vant med før samlivsbruddet ble videreført enten sammen med den ene eller begge foreldrene. Dette skapte kontinuitet og til å skape sammenheng mellom fortid, nåtid og framtid. ”*Mennesker søker å skape mening i sine liv. For å skape mening og for å kunne uttrykke oss må erfaringer knyttes til historier*” sier Haaland (2002:25).

Ungdommene hadde hatt bekymringer for foreldrene under bruddet og framtidsbekymringer i forhold til hvor de skulle bo og hvordan livene deres skulle bli. De fortalte om egen innstilling og aktivitet i forhold til å tilpasse seg den nye situasjonen, og at stabilisering til livet etter samlivsbruddet ikke var en statisk hendelse, men en erfaring de kontinuerlig gjorde sammen med foreldre og søsken.

Implikasjoner for praksis vil under denne kategorien kreve en oppmerksomhet i forhold til om vi bruker en statisk terminologi om et dynamisk felt. Eksempelvis kan ikke den snevre betegnelsen *skilsmissebarn* brukes om mine intervjupersoner, da begrepet i altfor stor grad har negativt fortegn og rommer for mange reduserende normative foreskrivninger (Thorsen og Toverud 2002).

Normalitet.

Min henvisning til Haaland (2002) om hvordan skilsmisse bidrar til brudd med en ideologisk forestilling om familie, opprettholdes av samfunnsdiskursen, og dette kan være problematisk for foreldre og barn. Moxnes (1990) sin kritikk av ideologien om kjernefamilien er fortsatt aktuell. Det unyanserte bildet av normalfamilien, opprettholdes og videreføres av vår kulturelle ballast, fagfeltets forskningsfokus og mediebildets (ofte) negative framstilling av voksne og barn som ikke lever i en tradisjonell kjernefamilie. Ungdommene i mitt materiale forteller om usikkerhet, bekymringer og behov for stabilitet. Samtidig ønsket de å fremheve at de ikke hadde tatt skade, uttrykt som de er ”en normal familie” og ”vi har det bra”.

Kategorien *normalitet* var det som overrasket meg mest. Er vi som møter barn og unge oppmerksomme nok på dette? En ting er der foreldre samarbeider og har lite konflikt etter et samlivsbrudd, og der barnas dagligliv opprettholdes noenlunde som før, slik mine intervjupersoner har opplevd. Andre barn opplever at foreldre ikke

klarer å få til et konstruktivt samarbeid om barna. Slik jeg ser det er det enda viktigere at disse barna får lov til å utveksle sine tanker om hvordan de har det, til kloke voksne. Min erfaringskunnskap og forskning viser at noen barn attribuerer årsaker til brudd og konflikt mellom foreldrene til seg selv. I svært alvorlige tilfeller tenker barn til og med at løsningen på foreldres konflikt ville være at de (barna) ikke lenger var til (Berge 2014). Dette må vi ta på alvor.

5.2 Oppsummerende kommentarer

Mine intervjupersoner var opptatt av normalitet og hensynet til at alle involverte parter ble ivaretatt. Studien trekker også fram barns og unges evne til å utvise lojalitet og ansvarlighet, samt at de har en intensjonalitet som er for lite hensyntatt i fagfeltet.

Min studie om barn som har vokst opp i to hjem, viser at barn som vokser opp i mer utfordrende emosjonelle kontekster, ikke etterspørres nok. Dette blir overordnet i forhold til arbeid med barn og familier i klinisk praksis. Et salutogent perspektiv vil langt på vei kunne åpne opp for dette, også i kontekster der andre perspektiv har større gjennomslag.

Jeg ønsker en økt oppmerksomhet mot barn og unges erfaringer med å tilpasse seg etter foreldres samlivsbrudd, uansett om vi møter dem i skole, barneverntjeneste, familievern eller i barne- og ungdomspsykiatrien.

Tradisjonelt har det vært slik at når barn kommer til hjelpeapparatet i forbindelse med samlivsbrudd, så kan det foregå ved at de enten blir informert eller spurt om de vil si noe. Det må arbeides for å finne flere former for kommunikasjon som vektlegger dialog mer enn utspørring og informasjon. Min studie og kliniske erfaring underbygger betydningen av at barn og unges omsorgsfølelse for foreldrene blir anerkjent, og at de blir sett og verdsatt for dette. En fenomenologisk tilnærming til barn og unges situasjon vil være å invitere til åpne fortellinger, sett fra deres perspektiv. Dette vil kunne overraske oss som klinikere og forskere. Asker- og Bærummodellen (Bufdir. 2011) er et veldig godt eksempel på hvordan barn kan ”høres” samtidig som foreldrenes ansvar for det de ”hører” blir fremhevet.

Vi som møter familier, må anerkjenne at kjærlighet og omsorg har ulike valører, spesielt i situasjoner hvor mye står på spill. Anerkjennelse er utgangspunktet for relasjonen som er nødvendig for å romme alle i en utfordrende situasjon. Å være lydhøre for hverandre kan bli utfordrende når kjente rammer er borte. Vi kan formidle kunnskap og erfaringer med familiers endringskapasitet, og angi håp om emosjonell stabilitet lenger fram.

Kunnskapen vi har om kriser og belastninger knyttet til disse, gjør at vi må hjelpe til dersom omsorgsevnen svekkes midlertidig under en bruddprosess, og yte bistand til barn og foreldre. I forbindelse med samlivsbrudd vil dette for eksempel være nødvendigheten av å lage midlertidige, fleksible avtaler, der barnas situasjon vektlegges. Dette kan mange ganger være utfordrende når praktiske og økonomiske anliggender ”stresser” en avgjørelse. Lovgivers redusering fra tre til en obligatorisk meklingstime, utfordrer dette perspektivet.

Når barn er henvist til en BUP-kontekst vil barnets (og familiens) historie være skriftliggjort av henviser og mange andre. I en travel hverdag kan det være utfordrende for familien å måtte fortelle på nytt, og for oss terapeuter å være oppmerksomme på at familiens fortelling kan være annerledes enn det som er beskrevet. Et systemisk perspektiv gjør det ikke mulig å se det skriftliggjorte materialet som noe annet enn nettopp *skriftliggjort* materiale, og dette nødvendiggjør familiesamtalen i utredningen av barnet.

Popularisering av temaet er nødvendig, men journalister arbeider ofte etter krav om førstesider og antall klikk på nettsider. Når forskning presenteres vil dette noen ganger kunne føre til at nyansene som representerer helheten, forsvinner. Praksisfeltet kan utfordres på å ta et større ansvar for deltagelse i mediebildet, for å balansere ulike tema. I dette vårhalvåret opplever jeg at de nyansene jeg etterspør, begynner å vise seg i mediebildet, spesielt er NRK Super (2015) en eksponent for dette. Nyanseringen er også etterspurt av familieforskere og da er det viktig at erfarne praktikere både tar, og får, muligheten til å dele gode erfaringer i en form som opplyser uten å krenke sårbare mennesker i en vanskelig livssituasjon.

Jeg har hatt en fenomenologisk inngang til både intervjuene og til bearbeidelsen av materialet. Intervjupersonene fikk fortelle fritt fra sine opplevelser og erfaringer, og autensiteten i det de fortalte fikk meg til reflektere over egen terapeutiske praksis. I beste mening tilbyr helse- og sosialsektoren hjelp, men ofte etter standardiserte skjema hvor det utredes med tanke på sykdom, og finner eller ikke finner tegn på dette. Behovet for hjelp kan se forskjellig ut, og ha ulike uttrykk. Dersom uttrykkene stemmer med nasjonale veiledere og retningslinjer, vil barnet kunne få den diagnosen som er døråpner for hjelpen. Sett i lys av mine funn, kan man da spørre seg om kravene til diagnoser noen ganger kan forhindre at barn får hjelp når de har normale reaksjoner på vanskelige situasjoner?

Hvordan opplever ungdommene det når de kommer til en terapeutisk kontekst hvor såre og vanskelige følelser defineres på den ene siden på kontinuumet helse-uhelse, og de ikke kjenner seg igjen i dette? Den fenomenologiske hermeneutiske vinklingen i forskningsspørsmålet og tolkningen av materialet, åpnet opp for andre fortellinger og løftet fram temaet *normalitet* som viktig. Jeg opplever at forskningsmaterialet understøtter det salutogene perspektivet jeg har i min studie og forsøker å anvende i min kliniske praksis.

Å tilrettelegge for forskning fra praksisfeltet er krevende for arbeidsgiver (økonomisk), og for en presset arbeidsplass som må frigi tid til dette. Jeg anser det likevel som en nødvendig konsekvens av det vi ser av ulike familieomforminger. Dette gjelder i møter med norske familier, som i seg selv ikke er en ensartet gruppe, men også å ha oppmerksomhet rettet mot for eksempel samiske familier, transnasjonale familier og homofile samliv der utfordringene kan se annerledes ut. I tillegg møter vi en stor gruppe familier fra andre land som skal tilpasse seg norsk lovverk og norsk kultur, både når de etablerer seg og når de må oppsøke hjelpeapparatet.

Å ha oppmerksomheten på barns *agency* i disse sammenhengene, er høyst nødvendig. Uansett foreldrekonstellasjon, det er barna som gjør en stor innsats og skaper nødvendige sammenhenger, og de må bli invitert til å fortelle sin historie. Dette skylder vi barna og ungdommene som berøres av samlivsbrudd.

Litteraturliste

Abbey, C. & Dallos, R. (2004). The Experience of the Impact of Divorce on Sibling Relationships: A Quality Study. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 9, 241-259

Ahrons, C.B. (1979). The binuclear Family: Two households – one family. *Alternative Life Styles No.2*, 499-515.

Alsing, Henriette C. (2005). Bruk av genogram i terapi med barn og ungdom. *Tidsskrift for norsk psykologforening*. 42 (5). 416-420.

Alvesson, M. og Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Författarna och Studentlitteratur.

Amato, P.A. (2010). Research on Divorce. Continuing Trends and New Developments. *Journal of Marriage and Family* 72. (june:650-666).

Amundsen, I.H. (2015, 15.april). *Det lykkelige skilsmissebarnet*. Kommentar i Verdens Gang.

<http://www.vg.no/2015/04/15/nyheter/meninger/oppvekst/det-lykkelige-skilsmissebarnet/a/23433752/>

Anderson, H. (2003). *Samtale, sprog og terapi. – et postmoderne perspektiv*. Hans Reitzels Forlag, København.

Antonovsky, A. (2012). *Helsens mysterium – den salutogene modellen*. Gyldendal norsk forlag AS.

Bae, B. og Waastad, J.E. (1999). *Erkjennelse og anerkjennelse. Perspektiv på relasjoner*. Universitetsforlaget AS, Oslo.

Bakken, J.B. og Haug, A.K. (2014, 14.november). Blir syke av skilsmissen. *Dagens Næringsliv*

<http://www.kirkensfamilievern.no/filestore/Stiftelsen/Dokumentarkiv/Sykavsamlivsbrudd.pdfs>

Barneloven. *Lov om barn og foreldre av 8.april-1981, sist endret 2013-06-21*

Barneombudet (u.å.). <http://barneombudet.no/dine-rettigheter/barnekonvensjonen/artikkel-12-barnets-rett-til-a-gi-uttrykk-for-sin-mening/>

Barneombudet Rapport 2012. *Barnas stemmes stilner i stormen*.
<http://barneombudet.no/for-voksne/vare-publikasjoner/barnas-stemme-stilner-i-stormen/>

Barne,-ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) (2011). Barn i familievernet. *Høring av barn i mekling*. Familievernets skriftserie nr.1, 19-24.

Bateson, G. (1972) *Steps to an ecology of mind*. The University of Chicago Press: Chicago and London

Berge, J. (2014, 28.mai) Foreldres krangling gir barna selvmordstanker. Intervju med Frode Thuen i *Nettavisen.no*. Hentet 25.mai 2015 fra:
<http://www.nettavisen.no/nyheter/--foreldrenes-krangling-gir-barna-selvmordstanker/8448991.html>

Dahl, Ø. og Eikvil, E. (u.å.) Medier: Muligheter og begrensninger. Hentet 25.mai 2015 fra <http://ndla.no/nb/node/80944>

Dallos, R. og Vetere, A. (2005). *Researching psychotherapy and counselling*. England: *Open University Press*.

Ekeland, T. J. & Myklebust, V. (1997d). Brukarperspektiv på foreldremekling ved samlivsbrøt. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 34, 767-778.

Flem, A.L. (2001). ”*Det er liksom mamma og pappa som kommer først, da...*”

- I: Moxnes, K., Kvaran, I., Kaul, H. og Levin, I. *Skilsmisens mange ansikter – om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Høyskoleforlaget AS
- Gran, S. (2014). Når samlivsbrudd gjør barna hjemløse. Essay i *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*. 51(12). 1038-1045.
- Gulbrandsen, C. (2015). Når det trygge blir utrygt. Hvordan er det ha to hjem? Artikkel i *Aftenposten Oppvekst* (3): 12-20.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne*. Universitetsforlaget, Oslo
- Hansson, K. og Cederblad, M. (1995). Salutogen familjeterapi. *Fokus på Familien* (3). 238-264.
- Haugen, G.M.D (2010). Children`s Perspectives on Everyday Experiences of Shared Residence: Time, Emotions and Agency Dilemmas
Children & Society Vol.24. 112-122.
- Haugli, T. (2004). Til barnets beste – Familiebilder – familiemønstre i endring. *Kirke og kultur*. (3) 345-360.
- Helsedirektoratet (2008). *Nasjonale faglige retningslinjer. Psykisk helsevern for barn og unge*. 01.01.2008
- Hertz, S. (2011) *Barne-og ungdomspsykiatri. Nye perspektiver og uante muligheter*. Gyldendal Norsk Forlag AS
- Haaland, K.R. (2002). *Barnet i skilsmissem – et barneperspektiv på familieomforming*. Universitetsforlaget AS.
- Jensen, P. og Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene – kommunikasjon i profesjonell praksis*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Jensen, T. (1999). Samtalen som forsvant – kan barns deltagelse i familierapeutiske samtaler hjelpe til å gjenopprette dialogen i familien? *Fokus på familien* (4). 203-214

Johnsen, A., Sundet, R., og Wie Torsteinsson (2000). *Samspill og selvopplevelse – nye veier i relasjonsorienterte terapier*. Forfatterne og TANO Aschehoug.

Johnsen, A. og Wie Torsteinsson (2012) *Lærebok i Familierapi*. Universitetsforlaget.

Jones, E. (1995). *Familierapi i systemperspektiv – Utviklingstendenser innen systemisk terapi etter Milano-modellen*. Forfatteren og Dansk psykologisk forlag.

Kock, K. og Walstad, E. (2005). *Samvær – mellom barn og foreldre som ikke bor sammen*. Gyldendal Norsk Forlag AS

Kopperud, E. (2008). ”...hva gjør vi med barna...?”
Fokus på familien. 36 (4). 317-333.

Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. 2.utgave, 1.opplag Gyldendal Norsk Forlag AS

Kvaran, I. (2008). *Skilsmisse sett med barns øyne – barns sårbarhet og håndtering*. Dr.polit.avhandling. NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, Trondheim.

Langdridge, D. (2006). *Psykologisk forskningsmetode – en innføring kvalitative og kvantitative tilnæringer*. Tapir Akademisk Forlag, Trondheim.

Levin, I. (1994). *Stefamilien – variasjon og mangfold*. Trondheim, Institutt for sosialt arbeid.

Levin, I. (2001). Barns perspektiv på skilsmisse – et eller flere fenomen? I: Moxnes, K., Kvaran, I., Kaul, H. og Levin, I.(red) *Skilsmisens mange ansikter – om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Høyskoleforlaget AS

Lock, A. & Strong, T. (2014). *Sosial konstruksjonisme – teorier og tradisjoner*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS

Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning – en innføring*. Universitetsforlaget.

Moxnes, K. (1990). *Kjernesprengning i familien? Familieforandring ved samlivsbrudd og dannelse av nye samliv*. Universitetsforlaget AS

Moxnes, K., Kvaran, I., Kaul, H. og Levin, I. (red.) (2001). *Skilsmisens mange ansikter – om barns og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Høyskoleforlaget AS

Moxnes, K. (2003). *Skånsomme skilsmisser – med barnet i fokus*. Høyskoleforlaget AS

Ness, O., Reitan, T., Meling, A., Kristiansen, L., Husby, L. og Ekeland TJ. (2014). Barns fornemmelse for brudd. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 51(10), 814-821.

NRK Super (2015) *Skilt Videoblogg - Nytt prosjekt. Livet er mer enn skilsmisse*
<http://tv.nrksuper.no/serie/skilt>

Ottosen, M.H. & Schwartz, R. (2013). Beskyttelses- og risikofaktorer for skilsmissebørns trivsel i deleordninger. *Fokus på familien* Årgang 41 (1).

Rød, P.A., Ekeland, T-J, og Thuen, F. (2008). Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner. *Tidsskrift for norsk psykologforening*. 45(5), 555-562.

Schwartz, I. (2013). Familiearbejde i udvikling. *Fokus på familien*. 41(1), 19-39.

Skivenes, M. og Strandbu, A. (2006). A Child Perspective and Childrens Participation. *Children, Youth and Environments*. 16(2): 10-27.

Skjørten, K., Barlindhaug, R. og Lidén, H. (2007). *Delt bosted for barn*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Statistisk sentralbyrå (2015). *Praktiseres delt bosted mer enn før?* Hentet 5.april-2015 fra <http://www.ssb.no/publikasjoner>.

Statistisk sentralbyrå (2015). *Sterk økning i delt bosted, 26.januar 2015*
<http://www.ssb.no/forskning/demografi-og-levekaar/fruktbarhet-og-familiedemografi/sterk-okning-i-delt-bosted>

Smith, J., Flowers, P and Larkin M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research*. London: Sage

Stern, D.N. (1995). *The Motherhood Constellation. A Unified View of Parent-infant Psychotherapy*. New York: Basic Books.

Thagaard T. (2013). *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke AS, 4.utg.

Thornquist, E. (2003). *Vitenskapsfilosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Thorsen, K. og Toverud, R. (red.) (2002). *Kulturpsykologi*. Universitetsforlaget AS

Thuen, F. (2004). *Livet som deltidsforeldre*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS

Tjønneland, Eivind. (2011, 10. november). Determinisme: filosofi. *I Store norske leksikon*. Hentet 24. mai 2015 fra <https://snl.no/determinisme%2Ffilosofi>.

Ulvik, Oddbjørg Skjær (2009). Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelpers samarbeid med barn. *Tidsskrift for norsk psykologforening*. 46(12). 1148-1154.

Volle, H.B. (2014) *Hva gjør en nyhet til en nyhet?* Hentet 24.mai 2015 fra:
<http://ungdomogmedier.no/1020/hva-gjor-en-nyhet-til-en-nyhet>

Zeratsion, H. m.fl. (2013). Parental divorce in late adolescence does not seem to increase mental health problems: *BMC Public Health, no.13*

Aadnanes, M., Haugen, GMD., Jensberg, H., Mienna, R., Husum, TL. (2011)
Evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov. Trondheim: SINTEF
Teknologi og Samfunn; *rapport SINTEF A20162*

Intervjuguide

Grunnen til at du er spurt om å være intervjuperson, er at jeg trenger intervjupersoner som kan si noe om hvordan det er/har vært å leve tilnærmet likt i to hus etter et samlivsbrudd. Det er mye konfliktfokus når det gjelder dette temaet, men jeg ønsker å fokusere på mestringen, og da spesielt mestring av overgangen, skiftet mellom de to hjemmene.

Hvem er det som er din familie og bakgrunnen for at det ble slik?

- Foreldre, søsken, stesøsken, halvøsken?
- Hvor gammel var du da det ble slik?
- Forandringer i løpet av denne tiden? Flere brudd/Flere partnere? Hvordan opplevde du det?
- å tilpasse seg nye mennesker?
- Flytta du sammen med søsken? Hadde dere like opplevelser rundt det som skjedde?
- Var du med på å bestemme hvordan du skulle bo?

Å flytte fra det ene huset og inn i det andre?

Hvordan skjedde det? Hvordan opplevde du det?

- Tid i forhold til planlegging?
- Tid i forhold til å komme på plass?
- Ble du orientert om "ståa" i huset siden du var der sist?
- Ble det snakket om dine opplevelser siden du var der sist?
- Følelser rundt dette?

Ritualer i forhold til å forlate og i forhold til å komme på plass

- Hadde du noen ritualer/faste ting du gjorde sammen med den/de du flyttet ut fra?
- Den/de du flyttet inn til?
- Sammen med din biologiske forelder? Sammen med alle i familien?
- Hadde eventuelle ritualer mer eller mindre betydning før/etter at foreldrene dine etablerte seg med nye partnere?
- Hvis det ikke var noen ritualer, hvordan tenker du om det? Var det noe du ønsket skulle være der?
- Var det noe som ble snakket om? Hvordan opplevde du det?

Sammenheng mellom de to husene?

- hvordan ble livet ditt i det ene huset knyttet sammen med livet ditt i det andre? Kan du si noe om det?

Før vi avslutter spør jeg om hvordan det har vært å bli intervjuet om dette temaet og om det er noe intervjupersonen vil kommentere på.

Jeg informerer også om muligheten for å ta kontakt med meg dersom det skulle dukke opp noe i tilknytning til det vi har snakket om.

